

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PAOLO MENGOLZI
της 12ης Ιουλίου 2018¹

Υπόθεση C-221/17

**M. G. Tjebbes
G. J. M. Koopman
E. Saleh Abady
L. Duboux
κατά**

Minister van Buitenlandse Zaken

[αίτηση του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Άρθρα 7 και 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ιθαγένεια κράτους μέλους και τρίτου κράτους – Απώλεια της ιθαγένειας κράτους μέλους λόγω διαμονής εκτός της Ένωσης για συνεχές διάστημα δέκα ετών – Ενιαία ιθαγένεια εντός της οικογένειας – Υπέρτερο συμφέρον του τέκνου»

I. Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, την οποία υπέβαλε το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες), αφορά την ερμηνεία των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2. Κατ' ουσίαν, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τον καθορισμό των προϋποθέσεων απώλειας της ιθαγένειας. Το Δικαστήριο έχει ήδη εξετάσει το ζήτημα αυτό στην απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), σε διαφορετικό όμως νομικό και πραγματικό πλαίσιο.

3. Στην παρούσα υπόθεση, τίθεται, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνικές νομοθετικές διατάξεις που προβλέπουν την απώλεια της ιθαγένειας ενήλικου υπηκόου κράτους μέλους, ο οποίος έχει επίσης άλλη ιθαγένεια, για τον λόγο ότι διέμενε συνεχώς για δέκα και πλέον έτη στο έδαφος τρίτης χώρας. Εξάλλου, τίθεται επίσης το ζήτημα αν η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου απαγορεύουν σε κράτος μέλος να προβλέπει ότι το τέκνο του εν λόγω υπηκόου χάνει συνακόλουθα την ιθαγένεια του ίδιου κράτους μέλους.

4. Όπως θα αναπτύξω στις παρούσες προτάσεις, φρονώ ότι μόνο στο δεύτερο ερώτημα προσήκει καταφατική απάντηση. Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, θεωρώ ότι δεν συντρέχει λόγος να αποστούμε από τους λόγους που επέλεξε ο εθνικός νομοθέτης, οι οποίοι διέπουν την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, για να εξετάσουμε αν μια τέτοια νομοθεσία συνάδει ειδικά με την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικότερα, η τήρηση της αρχής αυτής δεν συνεπάγεται, κατά τη γνώμη μου,

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

εξέταση των έμμεσων συνεπειών για την κατάσταση κάθε ενδιαφερομένου τις οποίες έχει η εφαρμογή της εν λόγω νομοθεσίας ούτε των περιστάσεων που προσιδιάζουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και οι οποίες είναι άσχετες με το κριτήριο συνδέσεως με το οικείο κράτος μέλος, το οποίο έχει επιλέξει ο εθνικός νομοθέτης. Σύμφωνα με τη θέση που η Ελληνική Κυβέρνηση υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, η λύση αυτή είναι η μόνη, κατά τη γνώμη μου, που εξασφαλίζει τον σεβασμό της αρμοδιότητας των κρατών μελών να καθορίζουν τις προϋποθέσεις κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας και σέβεται την έκταση του ελέγχου της αναλογικότητας εθνικού μέτρου, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, υπό το πρίσμα του δικαίου αυτού.

II. Το πραγματικό και το νομικό πλαίσιο και το προδικαστικό ερώτημα

5. Το προδικαστικό ερώτημα που τέθηκε στο Δικαστήριο ανέκυψε στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ, αφενός, των M. G. Tjebbes, G. J. M. Koorman, E. Saleh Abady και L. Duboux και, αφετέρου, του Minister van Buitenlandse Zaken (Υπουργού Εξωτερικών, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υπουργός) με αντικείμενο την απόφαση του τελευταίου να μην εξετάσει τις αιτήσεις τους για ανανέωση εθνικού διαβατηρίου, με την αιτιολογία ότι τα πρόσωπα αυτά, διατηρώντας την ιθαγένεια των τρίτων χωρών στο έδαφος των οποίων διαμένουν αντιστοίχως, απώλεσαν την ολλανδική ιθαγένεια βάσει της εφαρμογής των διατάξεων του Rijkswet op het Nederlandschap (νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας).

6. Πράγματι, από το νομικό πλαίσιο που εκθέτει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας προβλέπει ότι ενήλικος χάνει την ολλανδική ιθαγένεια αν έχει επίσης αλλοδαπή ιθαγένεια και κατά το χρονικό διάστημα που είναι ενήλικος έχει επί συνεχές διάστημα δέκα ετών αμφότερες τις ιθαγένειες και την κύρια διαμονή του εκτός των Κάτω Χωρών και εκτός των εδαφών στα οποία έχει εφαρμογή η Συνθήκη ΕΕ. Το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του ίδιου νόμου ορίζει ότι ανήλικος χάνει την ολλανδική ιθαγένεια αν ο πατέρας ή η μητέρα του απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια δυνάμει, μεταξύ άλλων, του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του εν λόγω νόμου.

7. Κατά το άρθρο IV του Rijkswet van 21 december 2000 tot wijziging Rijkswet op het Nederlandschap (verkrijging, verlening σε verlies van het Nederlandschap) [νόμου της 21ης Δεκεμβρίου 2000 για την τροποποίηση του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας (κτήση, χορήγηση και απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας)], η δεκαετής περίοδος που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας δεν αρχίζει πριν από την 1η Απριλίου 2003.

8. Επιπλέον, από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 3, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, η προθεσμία του άρθρου 15, παράγραφος 1, του νόμου αυτού διακόπτεται αν ο ενδιαφερόμενος έχει την κύρια διαμονή του για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους στις Κάτω Χώρες ή στα εδάφη στα οποία έχει εφαρμογή η Συνθήκη ΕΕ. Ομοίως, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 4, του νόμου αυτού, επέρχεται διακοπή της προθεσμίας αν ο ενδιαφερόμενος ζητήσει τη χορήγηση πιστοποιητικού ολλανδικής ιθαγένειας ή ολλανδικού ταξιδιωτικού εγγράφου (διαβατηρίου) ή ολλανδικού δελτίου ταυτότητας κατά την έννοια του Paspoortwet (ολλανδικού νόμου για τα διαβατήρια). Από την ημέρα χορηγήσεως ενός εκ των εγγράφων αυτών αρχίζει νέα δεκαετής προθεσμία.

9. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο f, του ολλανδικού νόμου περί της ιθαγένειας επιτρέπει στους ενήλικους αλλοδαπούς που απώλεσαν την ολλανδική ιθαγένεια, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, να ανακτήσουν την ιθαγένεια αυτή εγκαθιστάμενοι τουλάχιστον επί ένα έτος στις Κάτω Χώρες ή σε άλλη χώρα του Βασιλείου², εφόσον διαθέτουν προηγουμένως άδεια αορίστου χρόνου.

10. Περαιτέρω, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει κατ' ουσίαν ότι ο νόμος περί της ολλανδικής ιθαγένειας εντάσσεται στο πλαίσιο των διεθνών υποχρεώσεων που έχει αναλάβει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών. Έτσι, η Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγένειας, η οποία συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 30 Αυγούστου 1961 και τέθηκε σε ισχύ στις 13 Δεκεμβρίου 1975³ (στο εξής: Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγένειας), προβλέπει, στο άρθρο της 7, παράγραφος 3, ότι, με την επιφύλαξη μεταξύ άλλων της παραγράφου 4, ουδείς δύναται να απολέσει την ιθαγένειά του αν εξ αυτού του λόγου θα καταστεί ανιθαγενής, επειδή εγκαταλείπει τη χώρα της οποίας έχει την ιθαγένεια και διαμένει στην αλλοδαπή. Το άρθρο 7, παράγραφος 4, της εν λόγω Συμβάσεως προβλέπει ότι η απώλεια της ιθαγένειας που πλήττει ένα πολιτογραφημένο άτομο δύναται να αιτιολογηθεί με τη διαμονή στην αλλοδαπή για περίοδο της οποίας η διάρκεια δεν μπορεί να είναι μικρότερη των επτά συνεχόμενων ετών. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την ιθαγένεια, η οποία υπεγράφη στο Στρασβούργο στις 6 Νοεμβρίου 1997, εγκρίθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και άρχισε να ισχύει την 1η Μαρτίου 2000⁴ (στο εξής: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την ιθαγένεια), προβλέπει, στο άρθρο της 7, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ότι η ιθαγένεια δύναται να απολεσθεί αυτοδικαίως ελλείψει οποιουδήποτε πραγματικού δεσμού μεταξύ του συμβαλλόμενου κράτους και υπηκόου που διαμένει στο εξωτερικό. Περαιτέρω, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της Συμβάσεως ορίζει ότι κράτος μέρος δύναται να προβλέψει την απώλεια της ιθαγένειάς του από τα τέκνα των οποίων οι γονείς χάνουν την ιθαγένειά του, εκτός αν ο ένας εκ των γονέων τη διατηρεί.

11. Από τα πραγματικά περιστατικά των διαφορών της κύριας δίκης προκύπτει ότι, έως τις 31 Μαρτίου 2013, η M. G. Tjebbes είχε ως θυγατέρα την ολλανδική και την καναδική ιθαγένεια, η G. J. M. Koorman είχε από τη γέννησή της την ολλανδική ιθαγένεια και είχε αποκτήσει την ελβετική ιθαγένεια λόγω γάμου και η E. Saleh Abady είχε την ιρανική ιθαγένεια και είχε αποκτήσει την ολλανδική ιθαγένεια με πολιτογράφηση. Την 1η Απριλίου 2013, η M. G. Tjebbes διέμενε στον Καναδά, η G. J. M. Koorman στην Ελβετία και η E. Saleh Abady στο Ιράν για διάστημα άνω των δέκα ετών. Την ημερομηνία εκείνη ήσαν όλες ενήλικες.

12. Επιληφθείς αιτήσεων ανανεώσεως των αντιστοιχών διαβατηρίων τους, ο Υπουργός αρνήθηκε να εξετάσει τις αιτήσεις αυτές, με την αιτιολογία ότι τα τρία αυτά πρόσωπα είχαν απολέσει την ολλανδική τους ιθαγένεια κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας. Επισήμανε ότι όλες είχαν την κύρια διαμονή τους για συνεχές διάστημα τουλάχιστον δέκα ετών εκτός των Κάτω Χωρών ή των εδαφών στα οποία έχει εφαρμογή η Συνθήκη ΕΕ. Ο Υπουργός διαπίστωσε ότι κάθε μία από αυτές διέθετε άλλη ιθαγένεια και ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, δεν τους είχε χορηγηθεί ολλανδικό ταξιδιωτικό έγγραφο, ολλανδικό δελτίο ταυτότητας ή πιστοποιητικό ολλανδικής ιθαγένειας.

13. Όσο για την L. Duboux, η οποία την 1η Απριλίου 2013 ήταν η ανήλικη θυγατέρα της G. J. M. Koorman και διέθετε την ολλανδική και την ελβετική ιθαγένεια, ο Υπουργός απέρριψε επίσης την αίτησή της εκδόσεως διαβατηρίου, με την αιτιολογία ότι εφόσον, κατά την ημερομηνία εκείνη, η μητέρα της είχε απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια, η ίδια είχε στερηθεί την ολλανδική ιθαγένεια κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του εν λόγω νόμου.

² Η έκφραση αυτή αφορά ειδικά τα εδάφη των Ολλανδικών Αντιλλών.

³ *Recueil des traités*, τόμος 989, σ. 175. Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών επικύρωσε τη Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγένειας στις 13 Μαΐου 1985.

⁴ *STE* αριθ. 166. Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών επικύρωσε τη Σύμβαση αυτή στις 21 Μαρτίου 2001 και αυτή τέθηκε σε ισχύ στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους την 1η Ιουλίου 2001.

14. Οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης άσκησαν τέσσερις χωριστές προσφυγές ενώπιον του rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) κατά των αποφάσεων του Υπουργού. Με χωριστές αποφάσεις, το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης) κήρυξε αβάσιμες τις προσφυγές των M. G. Tjebbes, G. J. M. Koorman και E. Saleh Abady, ενώ έκρινε βάσιμη την προσφυγή της L. Duboux και ακύρωσε την απόφαση του Υπουργού που την αφορούσε, διατηρώντας όμως τα έννομα αποτελέσματά της. Κατόπιν τούτων, οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης κατέθεσαν χωριστά αίτηση αναιρέσεως κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας).

15. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι ενώπιόν του τέθηκε το ζήτημα αν η αυτοδίκαιη απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε με τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της απόφασεως της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104). Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι τα άρθρα αυτά έχουν εφαρμογή, ενώ είναι άνευ σημασίας το αν η απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης οφείλεται στην αυτοδίκαιη απώλεια της ιθαγένειας κράτους μέλους της Ένωσης ή σε ατομική απόφαση, όπως συνέβη στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104).

16. Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, από την απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) δεν απορρέει ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να διενεργείται ο έλεγχος της αναλογικότητας σε καταστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης. Στο πλαίσιο αυτό, τίθεται το ζήτημα αν η συμβατότητα με την αρχή της αναλογικότητας εθνικής ρυθμίσεως που στερεί αυτοδικαίως την ιθαγένεια μπορεί να εξεταστεί με γενικό τρόπο ή αν η αρχή αυτή συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι λαμβάνεται υπόψη κάθε ατομική περίπτωση.

17. Όσον αφορά την κατάσταση των *ενηλίκων*, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι υπάρχουν πειστικά επιχειρήματα προκειμένου να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας και, ως εκ τούτου, είναι συμβατό με τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ. Κατ' αρχάς, το ιστορικό θεσπίσεως του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας δείχνει, κατά το αιτούν δικαστήριο, ότι ο εθνικός νομοθέτης είχε σκοπό να συμβάλει σε μια «διεθνή ρύθμιση», η οποία αποσκοπεί στην εξάλειψη ή στη μείωση των περιπτώσεων ανιθαγένειας και πολλαπλής ιθαγένειας και συνάδει με το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια.

18. Το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας προβλέπει προθεσμία δέκα ετών πριν από την απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας, από την οποία προθεσμία μπορεί να συναχθεί ότι πλέον οι ενδιαφερόμενοι δεν έχουν κανέναν, ή έχουν μόνο έναν πολύ αδύναμο δεσμό με τις Κάτω Χώρες και ως εκ τούτου με την Ένωση. Επιπλέον, η ολλανδική ιθαγένεια δύναται να διατηρηθεί με σχετικά απλό τρόπο, επειδή η προθεσμία των δέκα ετών διακόπτεται αν κατά την περίοδο αυτή ο ενδιαφερόμενος διαμείνει για συνεχές διάστημα τουλάχιστον ενός έτους στις Κάτω Χώρες ή στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή αν χορηγηθεί σε αυτόν πιστοποιητικό ολλανδικής ιθαγένειας, ολλανδικό δελτίο ταυτότητας ή ολλανδικό ταξιδιωτικό έγγραφο, κατά την έννοια του ολλανδικού νόμου για τα διαβατήρια. Περαιτέρω, κατά το αιτούν δικαστήριο, όποιος πληροί τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις για τη λεγόμενη «ortie», κατά την έννοια του άρθρου 6 του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, έχει το δικαίωμα να ανακτήσει την ολλανδική ιθαγένεια.

19. Τέλος, μολονότι μπορεί να γίνει επίκληση του σχετικού με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή άρθρου 7 του Χάρτη, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι ο Ολλανδός νομοθέτης φαίνεται ότι δεν ενήργησε αυθαίρετα θεσπίζοντας το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας. Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, στο μέτρο που δεν αποκλείεται ότι η εξέταση της συμφωνίας με την αρχή της αναλογικότητας απαιτεί να εξεταστεί κάθε περίπτωση ατομικά, δεν είναι βέβαιο ότι μια γενική νομική ρύθμιση, όπως αυτή του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, συνάδει με τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ.

20. Όσον αφορά την κατάσταση των *ανηλίκων*, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας αντανακλά τη σκέψη του εθνικού νομοθέτη ότι έχει σημασία το ενιαίο της ιθαγένειας εντός της οικογένειας. Λαμβανομένης υπόψη της απόφασης Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το αιτούν δικαστήριο δεν μπορεί να κρίνει αν το στοιχείο αυτό δύναται να αποτελέσει λόγο αυτοδικαίως αφαιρέσεως της ιθαγένειας του ενδιαφερόμενου. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν είναι αναλογικό να στερηθεί ο ανήλικος την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, και τα συνδεόμενα με αυτήν δικαιώματα, απλώς και μόνο για τη διατήρηση του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι ο ανήλικος ασκεί μικρή επιρροή όσον αφορά τη διατήρηση της ολλανδικής του ιθαγένειας και ότι οι δυνατότητες διακοπής των προθεσμιών ή η χορήγηση, για παράδειγμα, πιστοποιητικού ολλανδικής ιθαγένειας δεν συνιστούν λόγους εξαιρέσεως όσον αφορά τους ανήλικους. Έτσι, δεν είναι σαφές αν το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας.

21. Επομένως, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, ιδίως υπό το πρίσμα του άρθρου 7 του Χάρτη, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι, λόγω της ελλείψεως ατομικής εξετάσεως με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά τις συνέπειες που η απώλεια της ιθαγένειας έχει για την κατάσταση του ενδιαφερομένου από τη σκοπιά του δικαίου της Ένωσης, αντιτίθενται σε νομικές διατάξεις, όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, βάσει των οποίων:

- 1) ενήλικος, ο οποίος έχει επίσης την ιθαγένεια τρίτου κράτους, χάνει αυτοδικαίως την ιθαγένεια του δικού του κράτους μέλους και επομένως την ιθαγένεια της Ένωσης, επειδή για συνεχές διάστημα δέκα ετών είχε την κύρια διαμονή του στην αλλοδαπή και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ υπάρχουν δυνατότητες διακοπής αυτής της δεκαετούς προθεσμίας;
- 2) ανήλικος, υπό ορισμένες περιστάσεις, χάνει αυτοδικαίως την ιθαγένεια του δικού του κράτους μέλους και επομένως την ιθαγένεια της Ένωσης ως αποτέλεσμα της απώλειας της ιθαγένειας του γονέα του, όπως στην περίπτωση που προαναφέρθηκε υπό το σημείο 1;»

22. Το ερώτημα αυτό αποτέλεσε το αντικείμενο γραπτών παρατηρήσεων εκ μέρους των αναιρεσιουσών της κύριας δίκης, της Ολλανδικής, της Ιρλανδικής και της Ελληνικής Κυβερνήσεως, καθώς και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επίσης, η M. G. Tjebbes, η Ολλανδική και η Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή αγόρευσαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 24ης Απριλίου 2018, ενώ οι λοιποί μετέχοντες στη διαδικασία δεν εκπροσωπήθηκαν.

III. Ανάλυση

23. Πριν εξετάσω το ερώτημα ως προς το αν είναι συμβατή με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ η απώλεια της ιθαγένειας των Ολλανδών ενηλίκων (τίτλος Β) και ανηλίκων (τίτλος Γ), λαμβάνοντας υπόψη τις ενδείξεις που το Δικαστήριο παρέσχε με την απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), κατά τη γνώμη μου, πρέπει, πρώτον, να εξακριβωθούν, έστω και αν δεν αμφισβητήθηκαν από κανέναν από τους μετέχοντες στη διαδικασία, η δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα (τίτλος Α). Τέλος, θα εξετάσω διά βραχέων το αίτημα της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, το οποίο υποβλήθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και με το οποίο ζητείται να περιορίσει το Δικαστήριο τα διαχρονικά αποτελέσματα της εκδοθησομένης αποφάσεώς του στην περίπτωση που διαπιστώσει ότι οι σχετικές διατάξεις του ολλανδικού νόμου για την ιθαγένεια είναι ασύμβατες με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ (τίτλος Δ).

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα

24. Όπως ελέχθη μόλις ανωτέρω, η δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης δεν αμφισβητήθηκε από κανέναν από τους μετέχοντες στη διαδικασία. Ωστόσο, θα μπορούσαν να διατυπωθούν ορισμένες αμφιβολίες συναφώς. Πράγματι, αφενός, πρέπει να επισημανθεί ότι οι προσβληθείσες αποφάσεις στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν αφορούν την απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας και, ως εκ τούτου, της ιθαγένειας της Ένωσης που είχαν οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης, αλλά την άρνηση χορηγήσεως ολλανδικών διαβατηρίων, με την αιτιολογία ότι τα πρόσωπα αυτά δεν έχουν πλέον την ιθαγένεια του Βασιλείου των Κάτω Χωρών. Αφετέρου, από την έκθεση των πραγματικών περιστατικών στην οποία προέβη το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης διαμένουν όλες σε τρίτες χώρες, χωρίς, κατά πάσα πιθανότητα, να έχουν ασκήσει την ελευθερία τους κυκλοφορίας εντός της Ένωσης.

25. Ωστόσο, οι αμφιβολίες αυτές μπορούν, κατά την άποψή μου, να διασκεδαστούν.

26. Όσον αφορά το πρώτο σημείο, ασφαλώς θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η υπόθεση της κύριας δίκης δεν έχει σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης, για τον λόγο ότι το αιτούν δικαστήριο καλείται να αποφανθεί μόνον επί της νομιμότητας της αποφάσεως του Υπουργού να αρνηθεί τη χορήγηση των διαβατηρίων τα οποία ζήτησαν υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι έχουν ήδη απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια και, ως εκ τούτου, στερούνται την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

27. Ωστόσο, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι μια τέτοια συλλογιστική, η οποία εξάλλου φαίνεται ότι διατυπώθηκε από τον Υπουργό, θα είχε ως αποτέλεσμα, κατά το εθνικό δίκαιο, να στερηθούν οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης κάθε αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατά της διαπιστώσεως εκ μέρους του Υπουργού ότι αυτές δεν είχαν πλέον την ολλανδική ιθαγένεια κατά τον χρόνο που υπέβαλαν τις αιτήσεις ανανεώσεως των διαβατηρίων τους. Πράγματι, φαίνεται ότι ουδεμία άλλη απόφαση διαπιστώνουσα την αφαίρεση της εν λόγω ιθαγένειας ελήφθη έναντι αυτών από τις αρμόδιες ολλανδικές αρχές. Για τον λόγο αυτόν, το αιτούν δικαστήριο, το οποίο, υπενθυμίζω, είναι δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα, έκρινε ότι είναι αναγκαίο να αποφανθεί τόσο επί του ζητήματος αν η άρνηση του Υπουργού να χορηγήσει τα ζητηθέντα διαβατήρια ορθώς στηρίχθηκε στην προκειμένη ότι οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης είχαν όλες απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια (και, συνεπώς, την ιθαγένεια της Ένωσης) κατά τον χρόνο κατά τον οποίο αυτός έπρεπε να λάβει την απόφασή του όσο και επί του ζητήματος αν η διαπίστωση αυτή, η οποία έχει ως βάση τα άρθρα 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, και 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, και ιδίως με την αρχή της αναλογικότητας που διατυπώνεται στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104).

28. Κατά συνέπεια, από τη θέση που έλαβε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει σαφώς ότι οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης δεν έχουν απολέσει αμετάκλητα την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης την οποία παρέχει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, αλλά έχουν τεθεί σε κατάσταση ικανή να οδηγήσει στην απώλεια της ιδιότητας αυτής.

29. Πάντως, κατά την απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 42), μια τέτοια κατάσταση εμπίπτει, λόγω της φύσεως και των συνεπειών της, στο δίκαιο της Ένωσης.

30. Όσον αφορά το δεύτερο σημείο, το γεγονός ότι οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης εμφανίζεται να διαμένουν όλες σε τρίτη χώρα και να μην έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της Ένωσης δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα.

31. Το άρθρο 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ παρέχει σε κάθε πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει τονίσει επανειλημμένως ότι η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης προορισμό έχει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών⁵.

32. Το Δικαστήριο ερμήνευσε τη διάταξη αυτή σε καταστάσεις όπου προέκυπτε ότι ο μόνος σύνδεσμος με το δίκαιο της Ένωσης ήταν η ιδιότητα του πολίτη της τελευταίας.

33. Έτσι, ήδη στην απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, Garcia Avello (C-148/02, EU:C:2003:539, σκέψεις 13 και 27), το Δικαστήριο δέχθηκε ότι υφίστατο σύνδεσμος με το δίκαιο της Ένωσης προκειμένου για τέκνα που είχαν την ιθαγένεια δύο κρατών μελών, είχαν γεννηθεί στο έδαφος του ενός εξ αυτών και διέμεναν νομίμως εκεί, χωρίς ποτέ να έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας.

34. Ομοίως, στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο, αντιθέτως προς τον γενικό εισαγγελέα⁶, δεν αναζήτησε σύνδεσμο μεταξύ της ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως του J. Rottmann και της ασκήσεως από αυτόν του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της Ένωσης. Πράγματι, στη σκέψη 42 της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο δέχθηκε έναν τέτοιο σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης, με το σκεπτικό ότι «η περίπτωση του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που, όπως ο [J. Rottmann], αντιμετωπίζει μια απόφαση ανάκλησης της πολιτογράφησης του, την οποία έχουν εκδώσει οι αρχές κράτους μέλους και λόγω της οποίας περιέρχεται, αφού έχει απολέσει την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους την οποία είχε αρχικά, σε κατάσταση που είναι δυνατόν να έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια της ιδιότητας που του απονέμει το άρθρο 17 ΕΚ [νυν άρθρο 20 ΣΛΕΕ] και των συνακόλουθων δικαιωμάτων, εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης εξ ορισμού και λόγω των συνεπειών της».

35. Επιπλέον, πρέπει να υπομνησθεί ότι μετά την απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124, σκέψη 42), το Δικαστήριο δέχεται τον σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης και τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 20 ΣΛΕΕ στην κατάσταση υπηκόων κράτους μέλους οι οποίοι δεν έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας και οι οποίοι, λόγω αποφάσεως αυτού του κράτους μέλους, θα στερούνταν τη δυνατότητα να ασκούν αποτελεσματικά, κατά το ουσιαδές μέρος τους, τα δικαιώματα που τους παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

36. Είναι αληθές ότι, εν προκειμένω και εν αντιθέσει προς τις προαναφερθείσες υποθέσεις, οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης διαμένουν όλες σε τρίτη χώρα.

37. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να έχει ως συνέπεια να αποκλειστούν οι καταστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης από το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

38. Συγκεκριμένα, η *ιδιότητα* του πολίτη της Ένωσης δεν περιορίζεται μόνο στους υπηκόους των κρατών μελών οι οποίοι διαμένουν ή βρίσκονται στο έδαφος της Ένωσης. Τούτο καταδεικνύεται από το άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ, το οποίο, με όρους που, κατά τη γνώμη μου, είναι σαφείς, ορίζει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης απολαύει στο έδαφος *τρίτης χώρας*, στην οποία δεν αντιπροσωπεύεται το κράτος μέλος του οποίου αυτός έχει την ιθαγένεια, της διπλωματικής και προξενικής προστασίας κάθε κράτους μέλους.

5 Βλ. αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, Grzelczyk (C-184/99, EU:C:2001:458, σκέψη 31)· της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, Baumbast και R (C-413/99, EU:C:2002:493, σκέψη 82)· της 19ης Οκτωβρίου 2004, Zhu και Chen (C-200/02, EU:C:2004:639, σκέψη 25)· της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 43)· της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124, σκέψη 41), και της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 69).

6 Βλ. σημείο 13 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2009:588).

39. Πάντως, επισημαίνω ότι τα άρθρα 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, και 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας στερούν από τους Ολλανδούς που κατοικούν σε τρίτη χώρα, και πληρούν τις λοιπές προϋποθέσεις των άρθρων αυτών, την ίδια την *ιδιότητα* του πολίτη της Ένωσης και, ως εκ τούτου, την πραγματική απόλαυση, έστω και δυνητικά, όλων των δικαιωμάτων που συνδέονται με την ιδιότητα αυτή.

40. Εξάλλου, θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, παράδοξο το Δικαστήριο να αρνηθεί τη δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης στην υπόθεση της κύριας δίκης, τη στιγμή που η επίμαχη κατάσταση είναι η μόνη όπου η διαμονή εκτός του εδάφους των Κάτω Χωρών συνεπάγεται την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης. Συγκεκριμένα, αφενός, ο νόμος περί της ολλανδικής ιθαγένειας δεν εφαρμόζεται στους Ολλανδούς που έχουν άλλη ιθαγένεια και διαμένουν, ακόμη και για περισσότερα από δέκα έτη, στο έδαφος κράτους μέλους της Ένωσης. Αφετέρου, όπως τούτο επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση από την Ολλανδική Κυβέρνηση, μολονότι τα άρθρα 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, και 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας εφαρμόζονται στους Ολλανδούς που έχουν επίσης την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους και διαμένουν επί συνεχή περίοδο μεγαλύτερη των δέκα ετών στο έδαφος τρίτης χώρας, οι συνέπειες της απώλειας της ολλανδικής ιθαγένειας δεν είναι συγκρίσιμες, δεδομένου ότι οι υπήκοοι αυτοί παραμένουν, κατ' αρχήν, πολίτες της Ένωσης λόγω του ότι διατηρούν την ιθαγένεια του άλλου κράτους μέλους⁷.

41. Ακριβώς υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων φρονώ ότι το δίκαιο της Ένωσης έχει εφαρμογή στις καταστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, εξυπακουομένου ότι τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι αρμόδια να καθορίζουν τις προϋποθέσεις κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης⁸.

42. Συναφώς, προσθέτω ότι η απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να στραφεί γύρω μόνο από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και χωρίς συσχέτιση με την ερμηνεία του άρθρου 21 ΣΛΕΕ. Πράγματι, στο μέτρο που η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά ειδικά την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης και οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης δεν άσκησαν τα δικαιώματα που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία στο εσωτερικό της Ένωσης, η ερμηνεία του άρθρου 21 ΣΛΕΕ, κατά τη γνώμη μου, δεν ασκεί άμεσα επιρροή, και εξάλλου δεν οδηγεί σε απάντηση διαφορετική από εκείνη που θα προέκυπτε από την ερμηνεία μόνο του άρθρου 20 ΣΛΕΕ. Η προσέγγιση αυτή φαίνεται επίσης να απορρέει από τις αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 2016, NA (C-115/15, EU:C:2016:487), της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675), και της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ. (C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψεις 49 και 57), στις οποίες το Δικαστήριο απάντησε με γνώμονα το άρθρο 20 ΣΛΕΕ στα τεθέντα ερωτήματα, δεδομένου ότι οι επίμαχες καταστάσεις που αφορούσαν πολίτες της Ένωσης δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 21 ΣΛΕΕ⁹.

43. Εν κατακλείδι όσον αφορά το σημείο αυτό, η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 20 ΣΛΕΕ και, συνεπώς, του δικαίου της Ένωσης στην υπόθεση της κύριας δίκης συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι μπορούν να προβληθούν από τις αναιρεσείουσες της κύριας δίκης τα θεμελιώδη δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον Χάρτη, ήτοι εκείνο του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο αναφέρθηκε από το αιτούν δικαστήριο και το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, καθώς και, προκειμένου για την L. Duboux, δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο τέκνο δυνάμει του άρθρου 24 του Χάρτη. Πράγματι, όπως έχει καταστεί εναργές σε προηγούμενες προτάσεις, τα

⁷ Υπό την επιφύλαξη, βεβαίως, ότι το δίκαιο του άλλου κράτους μέλους δεν είναι πανομοιότυπο με τον νόμο περί της ολλανδικής ιθαγένειας, οπότε θα ανέκυπτε ο κίνδυνος τα πρόσωπα αυτά να καταστούν ανιθαγενή. Πάντως, ο κίνδυνος αυτός δεν φαίνεται να είναι ρεαλιστικός.

⁸ Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψεις 39 και 45).

⁹ Αυτό φαίνεται επίσης να απορρέει από την απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), στην οποία το Δικαστήριο ερμήνευσε μόνο το άρθρο 17 ΕΚ (νυν άρθρο 20 ΣΛΕΕ), μολονότι είχε ερωτηθεί, γενικά, επί της ερμηνείας «του κοινοτικού δικαίου», πράγμα το οποίο θα μπορούσε να το οδηγήσει να συμπεριλάβει στην απάντησή του το άρθρο 18 ΕΚ (νυν άρθρο 21 ΣΛΕΕ).

θεμελιώδη δικαιώματα που προστατεύει ο Χάρτης, τα οποία υποχρεούνται να σέβεται κάθε αρχή των κρατών μελών *η οποία ενεργεί στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης*, διασφαλίζονται υπέρ των αποδεκτών των πράξεων που εκδίδει μια τέτοια αρχή *ανεξαρτήτως οποιουδήποτε κριτηρίου εδαφικότητας*¹⁰.

44. Κατά συνέπεια, όπως το Δικαστήριο διευκρίνισε στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 46), φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες πολίτες της Ένωσης μπορούν, λόγω της απώλειας της ιθαγένειας κράτους μέλους, να απολέσουν την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και, ως εκ τούτου, να στερηθούν τα δικαιώματα που συνδέονται με αυτήν.

45. Έρχομαι τώρα στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος που τέθηκε από το αιτούν δικαστήριο σχετικά με την απώλεια της ιθαγένειας των ενήλικων Ολλανδών.

2. Επί της συμβατότητας με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7 του Χάρτη της απώλειας της ιθαγένειας των ενήλικων Ολλανδών, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας

46. Με το πρώτο σκέλος του προδικαστικού του ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, υπό το πρίσμα της αποφάσεως της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, δηλαδή όσον αφορά τους ενήλικους.

47. Υπενθυμίζω ότι, στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, διατύπωσε την αρχή ότι απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως υπηκόου κράτους μέλους είναι δεκτική δικαστικού ελέγχου υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

48. Κατά πρώτον, στις σκέψεις 50 έως 54 της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο εξέτασε, κατ' ουσίαν, αν η απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως επιδίωκε σκοπό άξιο προστασίας, και συγκεκριμένα την οριστική απώλεια της ιθαγένειας λόγω απατηλών ενεργειών εκ μέρους του ενδιαφερομένου κατά τον χρόνο της πολιτογραφήσεως αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι είναι θεμιτό να θέλει ένα κράτος μέλος να προστατεύσει την ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης και πίστεως που υπάρχει μεταξύ αυτού και των υπηκόων του, καθώς και την αμοιβαιότητα δικαιωμάτων και καθηκόντων που αποτελούν το θεμέλιο του δεσμού της ιθαγένειας. Το Δικαστήριο ενίσχυσε το συμπέρασμα αυτό σχετικά με τη νομιμότητα ενός τέτοιου μέτρου, στηριζόμενο στην αρχή του γενικού διεθνούς δικαίου ότι ουδείς δύναται να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του, καθώς και στις σχετικές διατάξεις της Συμβάσεως για την εξάλειψη της ανιθαγένειας και σε εκείνες της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια. Το Δικαστήριο έκρινε στη σκέψη 54 της εν λόγω αποφάσεως ότι το συμπέρασμα αυτό ισχύει, *κατ' αρχήν*, επίσης όταν η απώλεια της ιθαγένειας του συγκεκριμένου κράτους μέλους *συνεπάγεται* την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης.

49. Κατά δεύτερον και όσον αφορά τους προβληματισμούς του αιτούντος δικαστηρίου, το Δικαστήριο συνάρτησε το ως άνω κατ' αρχήν συμπέρασμα με ένα όριο, ήτοι με το ότι η επίμαχη στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως πρέπει να συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας, «όσον αφορά τις *συνέπειές της για τον ενδιαφερόμενο από την άποψη του δικαίου της Ένωσης*»¹¹ ή να λαμβάνει «*υπόψη [τις] συνέπειες που έχει ενδεχομένως η οικεία πράξη για τον ενδιαφερόμενο και για τα μέλη της οικογένειάς του, όσον αφορά την απώλεια των δικαιωμάτων που απονέμονται σε κάθε πολίτη της Ένωσης*»¹².

10 Βλ., ειδικότερα, σημείο 89 των προτάσεών μου στην υπόθεση X και X (C-638/16 PPU, EU:C:2017:93).

11 Απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 55) (η υπογράμμισή δική μου).

12 Απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 56) (η υπογράμμισή δική μου).

50. Μολονότι, όπως θα διευκρινίσω κατωτέρω στις παρούσες προτάσεις, είναι δύσκολο να αξιολογηθεί η έκταση του ελέγχου που πραγματοποιήθηκε στις σκέψεις 55 έως 58 της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), θεωρώ ότι, σύμφωνα με τη συλλογιστική την οποία το Δικαστήριο ακολούθησε στην απόφαση εκείνη για να καθορίσει αν η απώλεια της ιθαγένειας κράτους μέλους, η οποία επιφέρει για τον ενδιαφερόμενο την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, συνάδει με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, πρέπει, πρώτον, να εξεταστεί αν ο λόγος λήψεως του μέτρου αυτού είναι λόγος γενικού συμφέροντος και, δεύτερον, να εξακριβωθεί αν τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας.

1. Επί του λόγου γενικού συμφέροντος που επιδιώκεται από το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας

51. Προκειμένου η απώλεια της ιθαγένειας που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας να συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, θα πρέπει να συντρέχει λόγος γενικού συμφέροντος, πράγμα που σημαίνει ότι η απώλεια πρέπει να είναι κατάλληλη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και η στέρηση την οποία συνεπάγεται το εν λόγω άρθρο δεν μπορεί να θεωρηθεί αυθαίρετη πράξη¹³.

52. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας προβλέπει την αυτοδίκαιη απώλεια της ιθαγένειας για κάθε Ολλανδό ο οποίος έχει επίσης την ιθαγένεια άλλου κράτους και διαμένει για συνεχές διάστημα τουλάχιστον δέκα ετών εκτός των Κάτω Χωρών και των εδαφών στα οποία έχει εφαρμογή η ΣΕΕ.

53. Συναφώς, κατ' αρχάς, συντάσσομαι πλήρως με την άποψη που υποστήριξε η Ολλανδική Κυβέρνηση, σύμφωνα με την οποία, κατ' ουσίαν, ένα κράτος μέλος, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του που του παρέχει τη δυνατότητα να καθορίζει τις προϋποθέσεις κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας, έχει την εξουσία να λαμβάνει ως σημείο αφετηρίας την παραδοχή ότι η ιθαγένεια συνιστά εκδήλωση πραγματικού δεσμού μεταξύ του κράτους αυτού και των υπηκόων του.

54. Στη συνέχεια, φρονώ ότι δεν είναι παράλογο ένας εθνικός νομοθέτης να επιλέξει, μεταξύ των διαφόρων παραγόντων που μπορούν να δείξουν την απώλεια ενός τέτοιου δεσμού, τη συνήθη διακρίση υπηκόων του στο έδαφος τρίτης χώρας για αρκούντως μακρά περίοδο.

55. Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι μια τέτοια επιλογή γίνεται δεκτή σε διεθνές επίπεδο. Πράγματι, η Σύμβαση για την εξάλειψη της ανιθαγένειας προβλέπει στο άρθρο της 7, παράγραφος 4, την απώλεια της ιθαγένειας ενός ημεδαπού λόγω διακρίσης μακράς διάρκειας στην αλλοδαπή, υπό την προϋπόθεση ότι η απώλεια αυτή δεν τον καθιστά ανιθαγενή. Ομοίως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια προβλέπει ότι η ιθαγένεια δύναται να απολεσθεί αυτοδικαίως ελλείψει πραγματικού δεσμού μεταξύ του κράτους και του πολίτη που έχει τη συνήθη διακρίση του στο εξωτερικό. Η επεξηγηματική έκθεση επί της εν λόγω Συμβάσεως αναφέρει ότι η διάταξη αυτή έχει σκοπό να επιτρέψει στο κράτος που το επιθυμεί να εμποδίσει τους πολίτες του που διαμένουν επί μακρόν στο εξωτερικό να διατηρήσουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού όταν ο δεσμός με το τελευταίο δεν υφίσταται πλέον ή έχει αντικατασταθεί από δεσμό με άλλη χώρα, υπό την προϋπόθεση, όπως στην παρούσα υπόθεση, ότι πρόκειται για άτομα με διπλή ιθαγένεια και, συνεπώς, δεν υφίσταται κίνδυνος ανιθαγένειας¹⁴.

56. Επιπλέον, το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στο κριτήριο απομακρύνσεως από το έδαφος της Ένωσης, ανεξαρτήτως της άλλης ιθαγένειας την οποία έχουν οι Ολλανδοί υπήκοοι. Πράγματι, όπως επιβεβαίωσε η Ολλανδική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η αυτοδίκαιη απώλεια την

¹³ Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψεις 51 έως 54).

¹⁴ Βλ. σημείο 70 της επεξηγηματικής εκθέσεως επί της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια. Η εν λόγω έκθεση είναι διαθέσιμη στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/16800ccce80>

οποία προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας αφορά τόσο τους Ολλανδούς υπηκόους με διπλή ιθαγένεια τρίτης χώρας όσο και εκείνους που έχουν διπλή ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους, όταν πληρούν το κριτήριο της συνεχούς διαμονής στο έδαφος τρίτης χώρας για περίοδο δέκα ετών.

57. Τέλος, όπως σημείωσε το αιτούν δικαστήριο, ουδέν στοιχείο της δικογραφίας δείχνει ότι η αφαίρεση ιθαγένειας που προβλέπεται από το άρθρο 15 παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας συνιστά αυθαίρετο μέτρο.

58. Χωρίς να εισέλθω, στο παρόν στάδιο της συλλογιστικής, στην εξέταση της αναλογικότητας της αφαιρέσεως της ιθαγένειας λόγω της διαμονής Ολλανδού υπηκόου με διπλή ιθαγένεια σε τρίτη χώρα για διάρκεια μεγαλύτερη των δέκα ετών, η διάρκεια αυτή δεν είναι υπέρμετρα μικρή. Εξάλλου, ουδείς εκ των μετεχόντων στη διαδικασία αμφισβήτησε την προθεσμία αυτή. Περαιτέρω, ανεξαρτήτως των νομοθετικών κενών για τα οποία παραπονοούνται οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης και τα οποία επηρέασαν την προηγούμενη ενημέρωση που διέθεταν σχετικά με τη νομοθεσία αυτή, πρέπει να σημειωθεί ότι ο νόμος που τροποποίησε τον νόμο περί της ολλανδικής ιθαγένειας εκδόθηκε το 2000 για να τεθεί σε ισχύ τρία χρόνια αργότερα. Ως εκ τούτου, εκτιμώ ότι ήταν αρκούντως προβλέψιμος. Επιπλέον, η παρούσα διαδικασία αποδεικνύει επαρκώς ότι η αφαίρεση ιθαγένειας που προβλέπεται από το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο.

59. Κατά συνέπεια, εκτιμώ ότι η αφαίρεση ιθαγένειας την οποία προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας επιδιώκει θεμιτό σκοπό.

2. Επί της αναλογικότητας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας

60. Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, αν επιτρέπεται απλώς και μόνο να εξετάσει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας ή αν, βάσει της αρχής της αναλογικότητας, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψεις 55 έως 58), έχει επιπλέον την υποχρέωση να λάβει υπόψη τις ατομικές περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως που μπορούν να αποδείξουν τη διατήρηση πραγματικού δεσμού με το οικείο κράτος μέλος, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες της κύριας δίκης.

61. Με άλλα λόγια, οι τελευταίες φαίνεται να θεωρούν ότι η απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) απαιτεί από το εθνικό δικαστήριο να εξετάσει, κατά τρόπο γενικό, ανεξαρτήτως του κριτηρίου συνδέσεως που επέλεξε ο νομοθέτης κράτους μέλους για τη χορήγηση ή την αφαίρεση της ιθαγένειας αυτού του κράτους, όλες τις ατομικές περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως, οι οποίες φέρεται ότι μπορούν να αποδείξουν τη διατήρηση πραγματικού συνδέσμου με το εν λόγω κράτος μέλος, ο οποίος θα παρείχε στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να διατηρήσει την ιθαγένεια του κράτους αυτού.

62. Δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή.

63. Πριν απ' όλα, σε επίπεδο αρχών, θεωρώ ότι τίποτα δεν εμποδίζει, μετά τον έλεγχο αναλογικότητας υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, να αποδειχθεί σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας μια γενικής φύσεως διάταξη νομοθεσίας κράτους μέλους.

64. Συναφώς, και χωρίς να προβώ σε εξαντλητική παράθεση, θα περιοριστώ να αναφέρω την απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, *Delvigne* (C-650/13, EU:C:2015:648), η οποία αφορούσε την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας έχουσας ως αποτέλεσμα πολίτης της Ένωσης, ο οποίος καταδικάστηκε σε στερητική της ελευθερίας ποινή, να στερηθεί αυτομάτως το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

65. Αφότου όρισε ότι η κατάσταση στην υπόθεση εκείνη εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο δέχθηκε να ελέγξει αν η στέρηση του δικαιώματος ψήφου συνάδει με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 39, παράγραφος 2, του Χάρτη και, ιδίως, με την αρχή της αναλογικότητας την οποία προβλέπει το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη.

66. Στο πλαίσιο της εξετάσεως της αναλογικότητας του περιορισμού του δικαιώματος ψήφου, το Δικαστήριο έκρινε, αφενός, ότι ο εν λόγω περιορισμός ήταν αναλογικός, καθόσον ελάμβανε υπόψη τη φύση και τη βαρύτητα του διαπραχθέντος ποινικού αδικήματος καθώς και τη διάρκεια της ποινής, υπενθυμίζοντας ότι η στέρηση του δικαιώματος ψήφου είχε εφαρμογή, βάσει της σχετικής εθνικής νομοθεσίας, μόνο στα πρόσωπα που είχαν καταδικαστεί για αδίκημα που τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή πέντε ετών έως ισόβια κάθειρξη. Αφετέρου, το Δικαστήριο εξέθεσε ότι το εθνικό δίκαιο ρητώς παρείχε στους καταδικασθέντες τη δυνατότητα να ζητήσουν και να επιτύχουν την άρση της ποινής στέρσεως των πολιτικών δικαιωμάτων η οποία είχε οδηγήσει στη στέρηση του δικαιώματος ψήφου. Συνεπώς, το Δικαστήριο συνήγαγε ότι η επίμαχη εθνική νομοθεσία δεν αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας και έκρινε ότι το άρθρο 39, παράγραφος 2, του Χάρτη δεν αντιτίθεται στην εν λόγω νομοθεσία, η οποία απέκλειε αυτοδικαίως την κατηγορία πολιτών της Ένωσης στην οποία ανήκε ο T. Delvigne από τους κατόχους του δικαιώματος ψήφου στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

67. Επομένως, δύναται να συναχθεί από την υπόθεση αυτή ότι η εξέταση της αναλογικότητας εθνικής νομοθεσίας δεν απαιτείται να πραγματοποιείται υπό το πρίσμα των ατομικών περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως, οι οποίες φέρεται ότι καθιστούν δυνατό να τεθεί εκποδών η εφαρμογή του περιορισμού που προβλέπει η εν λόγω νομοθεσία. Συναφώς, το Δικαστήριο περιορίστηκε να επισημάνει ότι ο T. Delvigne πληρούσε τις προϋποθέσεις εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας, δηλαδή είχε καταδικαστεί σε στερητική της ελευθερίας ποινή μεταξύ πέντε ετών και ισόβιας καθειρέξεως, χωρίς να αναλύσει περαιτέρω αν ο περιορισμός του δικαιώματος ψήφου τελούσε σε αντιστοιχία με την ατομική ποινή (δώδεκα ετών), στην οποία είχε καταδικαστεί ο T. Delvigne ή, κατά μείζονα λόγο, να λάβει υπόψη ενδεχόμενες ελαφρυντικές περιστάσεις που χαρακτήριζαν την κατάσταση του συγκεκριμένου ατόμου.

68. Ο έλεγχος της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας ο οποίος έλαβε χώρα στην απόφαση *Rottmann* (C-135/08, EU:C:2010:104), παρά την αναντίρρητη ασάφεια ως προς την έκτασή του, δεν ανατρέπει, κατά τη γνώμη μου, την προσέγγιση αυτή.

69. Κατ' αρχάς, επισημαίνω ότι ουδεμία από τις σκέψεις της αποφάσεως *Rottmann* (C-135/08, EU:C:2010:104) αναφέρει ότι λαμβάνονται υπόψη όλες οι περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως προκειμένου να εξακριβωθεί η αναλογικότητα αποφάσεως ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως, όπως η επίμαχη στην υπόθεση εκείνη.

70. Ασφαλώς, τρεις φορές, στις σκέψεις 54, 55 και 56, πρώτη περίοδος, της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στις συνέπειες της αποφάσεως ανακλήσεως για τον ενδιαφερόμενο.

71. Η διάρθρωση των τριών αυτών σκέψεων της αποφάσεως *Rottmann* (C-135/08, EU:C:2010:104) δεν φαίνεται να μπορεί να κατανοηθεί με ιδιαίτερη ευχέρεια.

72. Πράγματι, ενώ η σκέψη 54 της αποφάσεως αυτής αναφέρει την *άμεση* συνέπεια που η ανάκληση της πολιτογραφήσεως είχε για τον ενδιαφερόμενο, δηλαδή *την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης*, πράγμα που μοιάζει κατανοητό και λογικό, αντιθέτως, οι σκέψεις 55 και 56, πρώτη περίοδος, της εν λόγω αποφάσεως φαίνεται να αφορούν άλλου είδους συνέπειες, πιο έμμεσες, ή ακόμη και απλώς «ενδεχόμενες», διαφορετικές από την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, με γνώμονα τις οποίες το εθνικό δικαστήριο έπρεπε να διενεργήσει έλεγχο αναλογικότητας της αποφάσεως ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως και, επιπλέον, βάσει όχι μόνο του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αλλά του δικαίου της Ένωσης εν γένει.

73. Συναφώς, αν δεν απατώμαι, στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), πέρα από την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης, η μόνη άλλη άμεση συνέπεια της ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως, που ήταν στο επίκεντρο των ερωτημάτων του εθνικού δικαστηρίου και που, προφανώς, δεν ήταν υποθετικής φύσεως, ήταν ο κίνδυνος να καταστεί ο ενδιαφερόμενος ανιθαγενής.

74. Πάντως, όσον αφορά τις δύο αυτές άμεσες συνέπειες της αποφάσεως ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο δεν παρέσχε καμία ένδειξη που να υποδηλώνει ότι η απόφαση αυτή μπορούσε να είναι δυσανάλογη. Πράγματι, στη σκέψη 57 της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το Δικαστήριο δέχθηκε ότι κράτος μέλος του οποίου η ιθαγένεια είχε αποκτηθεί με δόλιες ενέργειες δεν ήταν υποχρεωμένο, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, να απόσχει από την ανάκληση της πολιτογραφήσεως για τον λόγο και μόνον ότι ο ενδιαφερόμενος δεν είχε ανακτήσει την ιθαγένεια του κράτους μέλους καταγωγής του και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης. Επιπλέον, στη σκέψη 58 της ίδιας αποφάσεως και κατά τρόπο μάλλον περίεργο, το Δικαστήριο ανέθεσε στο εθνικό δικαστήριο τη φροντίδα να καθορίσει το ίδιο την εμβέλεια της αρχής της αναλογικότητας, εκθέτοντας ότι στο τελευταίο εναπόκειται να εκτιμήσει «*κατά πόσον η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας απαιτεί [...] να προβλέπεται ότι ο ενδιαφερόμενος θα έχει στη διάθεσή του, πριν αρχίσει να παράγει αποτελέσματα η απόφαση ανάκλησης της πολιτογράφησης, ένα εύλογο χρονικό διάστημα, εντός του οποίου θα πρέπει να επιδιώξει να ανακτήσει την ιθαγένεια του κράτους μέλους της καταγωγής του*»¹⁵.

75. Έτσι, δύσκολα γίνεται αντιληπτό ποια(-ες) άλλη(-ες) συνέπεια(-ες) στην κατάσταση του ενδιαφερομένου κλήθηκε να λάβει υπόψη το εθνικό δικαστήριο κατά την εξέταση της αναλογικότητας της αποφάσεως ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως που αφορούσε η υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), έστω και αν οι άμεσες συνέπειες της αποφάσεως αυτής δεν μπορούσαν να οδηγήσουν τις γερμανικές αρχές να απόσχουν από τη λήψη της εν λόγω αποφάσεως.

76. Ασφαλώς, κάλλιστα μπορεί να υποθεθεί ότι η απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως, η οποία συνεπάγεται την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης, μπορεί να έχει πολλαπλές συνέπειες για τον ενδιαφερόμενο ή τα μέλη της οικογένειάς του, όπως έκρινε το Δικαστήριο στη σκέψη 56, πρώτη περίοδος, της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104). Για παράδειγμα, δεν αποκλείεται η απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης να οδηγήσει στη διακοπή ή στην απώλεια της καταβολής κοινωνικών παροχών υπέρ του ενδιαφερομένου. Ομοίως, η απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα ο ενδιαφερόμενος να μην μπορεί πλέον να επικαλεστεί δικαίωμα διαμονής στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, και μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, στο έδαφος της Ένωσης. Αν ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος έχει τέκνα που έχουν την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους μέλους και των οποίων αυτός έχει την αποκλειστική επιμέλεια, τα τελευταία θα μπορούσαν να βρεθούν σε κατάσταση όπως αυτή που εξετάστηκε στην υπόθεση Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124).

¹⁵ Η υπογράμμιση δική μου. Επομένως, κατά το Δικαστήριο, η αρχή της αναλογικότητας δεν υπαγορεύει ούτε την πρόβλεψη διαδικασίας έχουσας ως σκοπό την αποτροπή της απώλειας της ιθαγένειας της Ένωσης ούτε την αναστολή της διαδικασίας απώλειας της πολιτογραφήσεως έως ότου ο ενδιαφερόμενος πράγματι ανακτήσει την αρχική του ιθαγένεια, με αποτέλεσμα να διατηρήσει την ιθαγένεια της Ένωσης.

77. Ωστόσο, οι συνέπειες αυτές δεν απορρέουν από την απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως του ενδιαφερομένου αλλά από μετέπειτα διοικητικές αποφάσεις, οι οποίες μπορεί να ληφθούν ή όχι, και οι οποίες, εν πάση περιπτώσει, μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο ένδικης προσφυγής και, εν ανάγκη, ελέγχου αναλογικότητας, μεταξύ άλλων υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

78. Επομένως, δυσχερώς αντιλαμβάνομαι για ποιον λόγο, κατά την εξέταση της αναλογικότητας της αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να λάβει υπόψη τέτοιες έμμεσες, ακόμη και υποθετικές, συνέπειες αν αυτές ούτως ή άλλως δεν μπορούν να τον οδηγήσουν στην ακύρωση μιας τέτοιας αποφάσεως ή στη διαπίστωση ότι οι εθνικές αρχές όφειλαν να απόσχουν από το να τη λάβουν.

79. Έτσι, για να επαναλάβω ένα από τα παραδείγματα που προαναφέρθηκαν, αν ο ενδιαφερόμενος που μπορεί να απολέσει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και τα μέλη της οικογένειάς του, επίσης πολίτες της Ένωσης, βρίσκονται σε κατάσταση όπως αυτή που εξετάστηκε στην υπόθεση Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), τούτο δεν σημαίνει ότι το οικείο κράτος μέλος οφείλει να απόσχει, έναντι του εν λόγω προσώπου, από την έκδοση αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας του τελευταίου, αλλά αντιθέτως ότι οφείλει να βεβαιωθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα μπορέσει να συνεχίσει να διαμένει στο έδαφος της Ένωσης, ως μέλος της οικογένειας πολιτών της Ένωσης.

80. Επομένως, ένα από τα δύο: είτε η έκδοση αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας μπορεί να «εξουδετερωθεί» λόγω της απώλειας της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης που η απόφαση αυτή συνεπάγεται –πράγμα που ασφαλώς θέτει ορισμένα προβλήματα λαμβανομένου υπόψη του συμπληρωματικού χαρακτήρα της ιδιότητας αυτής σε σχέση με την ιθαγένεια των κρατών μελών, όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 9 ΣΕΕ και στο άρθρο 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ¹⁶, αλλά, κατά την άποψή μου, δεν είναι αδύνατο να συμβεί¹⁷– είτε η έκδοση μιας τέτοιας αποφάσεως δεν μπορεί να «εξουδετερωθεί» λόγω της απώλειας της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης, αλλά σε αυτήν την περίπτωση δυσκολεύομαι να κατανοήσω γιατί έμμεσες, επικουρικές, ακόμη και υποθετικές συνέπειες για την κατάσταση του ενδιαφερομένου και μικρότερης σοβαρότητας από την απώλεια της θεμελιώδους αυτής ιδιότητας και των σχετικών με αυτήν δικαιωμάτων συνεπάγονται ότι δεν μπορεί να ληφθεί η απόφαση αφαιρέσεως της ιθαγένειας.

81. Το Δικαστήριο ας μην παρερμηνεύσει τις παρατηρήσεις μου. Σαφώς δεν διατείνομαι ότι τα κράτη μέλη πρέπει να απαλλαγούν από τον έλεγχο αναλογικότητας μιας αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας ή ανακλήσεως ενός μέτρου, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίες διαπιστώνουν την απώλεια της ιθαγένειας υπηκόων κράτους μέλους και συνεπάγονται την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης.

82. Πάντως, ο έλεγχος αυτός πρέπει, κατά την άποψή μου και σύμφωνα με τη νομολογία, να περιορίζεται στην εξακρίβωση ότι το επίμαχο εθνικό μέτρο, *το οποίο έχει ως άμεση συνέπεια την απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης*, είναι κατάλληλο για την επίτευξη του σκοπού γενικού συμφέροντος που επιδιώκει και ότι ο σκοπός αυτός δεν μπορεί να επιτευχθεί με μέτρα λιγότερο περιοριστικά, ήτοι ότι το επίμαχο μέτρο δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο προκειμένου να επιτευχθεί ο εν λόγω σκοπός γενικού συμφέροντος¹⁸.

16 Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 9, τελευταία περίοδος, ΣΕΕ και το άρθρο 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ορίζουν αμφότερα ότι «[η] ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά».

17 Είτε βάσει λόγου που θεωρείται παράνομος υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης είτε λόγω του δυσανάλογου χαρακτήρα του εθνικού μέτρου, όπως προτείνω να διαπιστωθεί όσον αφορά την εφαρμογή, επί των ανηλίκων, του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας: βλ. σημεία 128 έως 149 των παρούσων προτάσεων.

18 Βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψεις 90 και 93), και της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψεις 72 και 74).

83. Η σκέψη 59 και το διατακτικό της απόφασης Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), τα οποία εξαρτούν, σε γενικές γραμμές, τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης, και ιδίως με το άρθρο 17 ΕΚ (νυν άρθρο 20 ΣΛΕΕ), μιας απόφασης ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως από την τήρηση της «αρχής της αναλογικότητας», συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας αυτής.

84. Εν πάση περιπτώσει, ο έλεγχος αναλογικότητας τον οποίο το Δικαστήριο κάλεσε το εθνικό δικαστήριο να διενεργήσει στην απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) δεν περιλαμβάνει, κατά την άποψή μου, *την εξέταση του συνόλου των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως*, οι οποίες φέρεται ότι μπορούν να αποδείξουν τη διατήρηση πραγματικού συνδέσμου με το οικείο κράτος μέλος, έστω και αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας που διέπουν την αφαίρεση της ιθαγένειας.

85. Στο πλαίσιο αυτό, αν στο παρόν στάδιο σταθούμε μόνο στα στοιχεία που ρητώς απαριθμούνται στη σκέψη 56, δεύτερη περίοδος, της απόφασης Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), υπενθυμίζω ότι το Δικαστήριο ζήτησε από το εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει μεταξύ άλλων αν η απώλεια των δικαιωμάτων που έχει κάθε πολίτης της Ένωσης «είναι δικαιολογημένη σε σχέση με τη βαρύτητα της παράβασης που έχει τελέσει ο ενδιαφερόμενος, με τον χρόνο που έχει παρέλθει μεταξύ της απόφασης πολιτογράφησης και της απόφασης ανάκλησής της και με τη δυνατότητά του να ανακτήσει την αρχική του ιθαγένεια».

86. Ασφαλώς, μολονότι η δεύτερη περίοδος της σκέψεως 56 της απόφασης Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) είναι διατυπωμένη κατά τρόπο γενικό, τα στοιχεία που το Δικαστήριο επισήμανε ότι πρέπει να εξεταστούν από το εθνικό δικαστήριο δεν μπορούν να μεταφερθούν αναγκαστικά σε όλες τις περιπτώσεις όπου τίθεται ζήτημα απώλειας της ιθαγένειας κράτους μέλους και της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης. Ειδικότερα, ο έλεγχος αναλογικότητας πρέπει να ασκείται *σε συνάρτηση με τον λόγο* στον οποίο ανάγεται η αφαίρεση της ιθαγένειας και της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης.

87. Τούτου λεχθέντος, η εξέταση των τριών στοιχείων που παρατίθενται στη σκέψη 56, δεύτερη περίοδος, της απόφασης Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) δεν στηρίζει, κατά την άποψή μου, τη θέση των αναιρεσειουσών της κύριας δίκης ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως κατά την εξέταση της αναλογικότητας εθνικού μέτρου με το οποίο αφαιρείται από άτομο η ιθαγένεια κράτους μέλους.

88. Αυτό ακριβώς συνέβη όταν το εθνικό δικαστήριο κλήθηκε να εξακριβώσει αν η απώλεια των δικαιωμάτων που συνδέονται με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης ήταν «δικαιολογημένη σε σχέση με τη βαρύτητα της παράβασης που έχει τελέσει ο ενδιαφερόμενος». Πράγματι, η εξέταση του στοιχείου αυτού, το οποίο είχε σχέση με τον λόγο (απατηλές ενέργειες) στον οποίο ανάγεται η απόφαση ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), απαιτεί μόνο την εξακρίβωση της αντιστοιχίας μεταξύ της απώλειας των δικαιωμάτων που συνδέονται με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και του αρκούντως σοβαρού χαρακτήρα της παραβάσεως που διέπραξε ο ενδιαφερόμενος, εξακρίβωση η οποία κάλλιστα μπορεί να διεξαχθεί *in abstracto* και, επομένως, δεν απαιτείται εξέταση *in concreto*¹⁹. Έτσι, σε μια ακραία περίπτωση –και ελπίζω εντελώς υποθετική– όπου η νομοθεσία κράτους μέλους προβλέπει την ανάκληση της πολιτογραφήσεως ενός ατόμου, με αποτέλεσμα την απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, λόγω παραβάσεως του κώδικα οδικής κυκλοφορίας, ο δυσανάλογος χαρακτήρας του μέτρου αυτού αποδεικνύεται υπό το πρίσμα της αναντιστοιχίας μεταξύ της μικρής βαρύτητας της παραβάσεως και της σοβαρότατης συνέπειας που είναι η απώλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης. Ένας τέτοιος έλεγχος ουδόλως απαιτεί συνεκτίμηση της ατομικής καταστάσεως του ενδιαφερομένου.

¹⁹ Όπως στην περίπτωση του ελέγχου που το Δικαστήριο διενήργησε στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648).

89. Αναμφίβολα, αυτό ισχύει επίσης όσον αφορά την εξέταση από το εθνικό δικαστήριο του ζητήματος αν ο ενδιαφερόμενος ο οποίος στερήθηκε την ιθαγένεια κράτους μέλους έχει «τη δυνατότητα [...] να ανακτήσει την αρχική του ιθαγένεια». Η εξέταση αυτή κάλλιστα μπορεί να πραγματοποιηθεί λαμβανομένων υπόψη μόνο των δυνατοτήτων που προβλέπουν οι σχετικές εθνικές διατάξεις, ανεξαρτήτως της εξετάσεως των συγκεκριμένων περιστάσεων στις οποίες βρέθηκε το συγκεκριμένο άτομο. Άλλωστε, είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι, μολονότι το εν λόγω χωρίο της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) εντάσσεται σε σκέψη η οποία υπενθυμίζει τη σημασία που το πρωτογενές δίκαιο αποδίδει στην ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, το Δικαστήριο δεν επικεντρώθηκε ούτε στην ανάγκη του ενδιαφερομένου να διατηρήσει την ιδιότητα αυτή²⁰ ούτε στο γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος μπορούσε *όντως* να ανακτήσει την αρχική του ιθαγένεια, και συγκεκριμένα την αυστριακή ιθαγένεια, πράγμα το οποίο, στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), θα επέτρεπε στον αναιρεσιόντα να ανακτήσει επίσης την ιθαγένεια της Ένωσης²¹.

90. Τούτο, κατά τη γνώμη μου, ισχύει επίσης όσον αφορά την εξέταση, την οποία ζήτησε το Δικαστήριο στη σκέψη 56, δεύτερη περίοδος, της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), «τ[ου] χρόν[ου] που έχει παρέλθει μεταξύ της απόφασης πολιτογράφησης και της απόφασης ανάκλησης», μολονότι αυτό, ομολογουμένως, είναι πιο αβέβαιο. Η εξακρίβωση αυτή στην οποία το εθνικό δικαστήριο κλήθηκε να προβεί δημιουργεί αμφιβολίες ως προς τις συνέπειες που το εν λόγω δικαστήριο έπρεπε να συναγάγει από την παρέλευση του χρόνου. Πράγματι, δεν είναι σαφές αν η παρέλευση του χρόνου θα μπορούσε να εμποδίσει, αυτή καθ' εαυτήν, ακόμη και την ίδια τη λήψη της αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας ή αν ενδεχομένως θα μπορούσε, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), να επηρεάσει μόνο τον αναδρομικό ή μη αναδρομικό χαρακτήρα της εν λόγω αποφάσεως. Στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), το χρονικό διάστημα που είχε παρέλθει μεταξύ της αποφάσεως πολιτογραφήσεως και της απόφασης ανακλήσεώς της ήταν περίπου ενάμισι έτος. Περαιτέρω, η σχετική γερμανική νομοθεσία προέβλεπε ότι διοικητική πράξη που εκδίδεται κατόπιν απατηλών ενεργειών, κατ' αρχήν, ανακαλείται αναδρομικώς²², πράγμα που άφηνε ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως στο επιληφθέν εθνικό δικαστήριο να λάβει υπόψη ορισμένα στοιχεία που συνδέονταν με τη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου κατά τη διάρκεια της περιόδου που παρήλθε, καθώς και με τη συμπεριφορά της διοικήσεως, ιδίως δε την από μέρους της έλλειψη επιμέλειας όσον αφορά τη διαπίστωση των απατηλών ενεργειών. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν παρέσχε σαφείς ενδείξεις από τις οποίες να προκύπτει ότι η χρονική περίοδος που έχει παρέλθει θα μπορούσε να «εξουδετερώσει» τη δόλια απόκτηση της ιθαγένειας και, ως εκ τούτου, τη λήψη της αποφάσεως αναδρομικής ανακλήσεως της πολιτογραφήσεως. Με άλλα λόγια, από την απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) ουδόλως συνάγεται ότι το εθνικό δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει αν, παρά τις απατηλές ενέργειες του ενδιαφερομένου, ο τελευταίος, λαμβανομένων υπόψη ειδικών περιστάσεων, είχε δημιουργήσει, κατά τον χρόνο που έχει παρέλθει μεταξύ της αποφάσεως πολιτογραφήσεως και της απόφασης για την ανάκλησή της, αρκούντως ισχυρό σύνδεσμο με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ώστε να εμποδιστεί η ανάκληση της πολιτογραφήσεως.

91. Κατά συνέπεια, λαμβανομένης υπόψη τόσο της αποφάσεως Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648) όσο και της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104), φρονώ ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο έλεγχος αναλογικότητας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας πρέπει να γίνει *in abstracto* και, εν πάση περιπτώσει, ανεξαρτήτως των συνεπειών και των ατομικών περιστάσεων που φέρεται ότι έχουν ως αποτέλεσμα να αποκλειστεί η εφαρμογή των προϋποθέσεων απώλειας της ιθαγένειας που επελέγησαν από τον Ολλανδό νομοθέτη.

92. Έρχομαι τώρα στην εξέταση της αναλογικότητας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

20 Ούτε στην ανάγκη να αποφευχθεί ότι ο ενδιαφερόμενος θα καταστεί ανιθαγενής: Βλ. μεταξύ άλλων, υπό την έννοια αυτή, Marinai, S., *Perdita della cittadinanza e diritti fondamentali: Profili internazionalistici ed europei*, Giuffrè, Μιλάνο, 2017, σ. 162.

21 Πράγμα που επιβεβαιώνουν, όπως προανέφερα, οι σκέψεις 57 και 58 της αποφάσεως Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104).

22 Βλ. απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104, σκέψη 8).

93. Συναφώς, πρέπει, πρώτον, να επισημανθεί ότι η εφαρμογή του εν λόγω άρθρου δεν οδηγεί κατ' ανάγκην στην απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης. Πράγματι, όπως έχω ήδη επισημάνει, η απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας, την οποία προβλέπει το άρθρο αυτό, εφαρμόζεται επίσης στους υπηκόους του Βασιλείου των Κάτω Χωρών που έχουν επίσης την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους και διαμένουν σε τρίτη χώρα. Παρά την απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας, τα πρόσωπα αυτά διατηρούν την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

94. Δεύτερον, όπως σημείωσε το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 15, παράγραφος 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας προβλέπει διάφορες δυνατότητες διακοπής της δεκαετούς προθεσμίας συνεχούς διαμονής σε τρίτη χώρα, μέσω απλών ενεργειών. Πράγματι, η προθεσμία αυτή διακόπτεται και, επομένως, αρχίζει να τρέχει νέα δεκαετής προθεσμία υπέρ του ενδιαφερομένου όταν ο τελευταίος είτε έλαβε πιστοποιητικό ολλανδικής ιθαγένειας είτε ολλανδικό ταξιδιωτικό έγγραφο (διαβατήριο) είτε ακόμη ολλανδικό δελτίο ταυτότητας.

95. Με την έκδοση ενός εκ των εγγράφων αυτών, ο ενδιαφερόμενος δύναται, με δική του πρωτοβουλία, να αποτρέψει την απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας, καθώς και, κατά περίπτωση, της ιθαγένειας της Ένωσης.

96. *Ανεξαρτήτως της απώλειας της ιθαγένειας*, η απαίτηση όπως υπήκοος κράτους μέλους ανανεώσει, από τη λήξη της ισχύος εθνικού διαβατηρίου ή εθνικού δελτίου ταυτότητας, ένα εκ των εγγράφων αυτών κάθε άλλο παρά παράλογη και δυσανάλογη είναι²³.

97. Η διαπίστωση αυτή ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν το πρόσωπο διαμένει για συνεχή περίοδο σε τρίτη χώρα όπου ο δεσμός με το κράτος μέλος καταγωγής του κινδυνεύει να χαλαρώσει. Πράγματι, είναι προς το συμφέρον κάθε προσώπου να διαθέτει έγκυρο έγγραφο ταυτότητας και/ή ταξιδιωτικό έγγραφο, και κατά μείζονα λόγο όταν η χορήγηση ενός από τα έγγραφα αυτά επιτρέπει τη διατήρηση της ιθαγένειάς του, καθώς και, ενδεχομένως, της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης.

98. Όταν Ολλανδός υπήκοος ζητεί, εντός της περιόδου των δέκα ετών συνεχούς διαμονής σε τρίτη χώρα, τη χορήγηση ενός εκ των τριών εγγράφων που μνημονεύονται στο άρθρο 15, παράγραφος 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, ο Ολλανδός νομοθέτης τεκμαίρει ότι ο υπήκοος αυτός επιθυμεί να διατηρήσει πραγματικό δεσμό με τις Κάτω Χώρες.

99. Αντιθέτως, όταν ο ενδιαφερόμενος παραλείπει να προβεί στις ενέργειες για τη λήψη ενός από τα έγγραφα αυτά κατά τη διάρκεια της συνεχούς περιόδου διαμονής των δέκα ετών σε τρίτη χώρα η οποία προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του εν λόγω νόμου, ο Ολλανδός νομοθέτης τεκμαίρει ότι ο δεσμός αυτός δεν υφίσταται πλέον²⁴.

100. Τα τεκμήρια αυτά δεν φαίνεται να υπερβαίνουν το αναγκαίο όριο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον Ολλανδό νομοθέτη σκοπού.

101. Τρίτον, η αυτοδίκαιη απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας και, ενδεχομένως, της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης δεν είναι μη αναστρέψιμη. Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο f, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, όταν ένα πρόσωπο έχει απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια, το πρόσωπο αυτό δύναται να την αποκτήσει εκ νέου υπό ευνοϊκότερες προϋποθέσεις σε σχέση με κάποιον που δεν είχε ποτέ την ολλανδική ιθαγένεια. Λαμβανομένων υπόψη όσων το Δικαστήριο εξέθεσε στη σκέψη 56, δεύτερη περίοδος, της αποφάσεως Rottmann (C-135/08,

²³ Το ίδιο ισχύει για τη χορήγηση πιστοποιητικού ολλανδικής ιθαγένειας, το οποίο μπορεί να ζητηθεί χωρίς να απαιτείται μετακίνηση του ενδιαφερομένου, με τη βοήθεια ενός εντύπου που είναι διαθέσιμο μέσω του ιστοτόπου της Ολλανδικής Κυβερνήσεως.

²⁴ Σημειωτέον ότι το σημείο 71 της επεξηγηματικής εκθέσεως επί της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια αναφέρει επίσης ότι η απόδειξη της ελλείψεως οποιουδήποτε πραγματικού δεσμού με κράτος μέρος μπορεί να προκύψει ιδίως από τη μη υποβολή αιτήσεως για έγγραφα ταυτότητας ή ταξιδιωτικά έγγραφα ή δηλώσεως που αποτυπώνουν την επιθυμία διατήρησεως της ιθαγένειας του κράτους μέλους.

EU:C:2010:104) και του ελέγχου τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας στον οποίο προέβη στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, *Delvigne* (C-650/13, EU:C:2015:648), φρονώ ότι η δυνατότητα ανακτήσεως των δικαιωμάτων που συνδέονται με την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης αποτελεί στοιχείο του αναλογικού χαρακτήρα της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας στην παρούσα υπόθεση.

102. Στην παρούσα υπόθεση, υπενθυμίζω ότι ουδεμία εκ των τριών ενηλίκων αναιρεσειουσών αμφισβητεί το γεγονός ότι πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας και ότι, ως εκ τούτου, πρέπει να απολέσουν την ολλανδική τους ιθαγένεια, καθώς και την ιδιότητά τους ως πολιτών της Ένωσης, δεδομένου ότι δεν έχουν την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους²⁵.

103. Πράγματι, κατά τα στοιχεία που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο, οι αναιρεσειούσες της κύριας δίκης ανέμειναν, όλως περιέργως, μεταξύ έξι και δέκα ετών για να ζητήσουν την ανανέωση του διαβατηρίου τους, έχοντας όλες υποβάλει αίτηση ανανέωσης εντός του 2014, ενώ, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας είχαν όλες απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια από την άνοιξη του 2013.

104. Όπως προανέφερα, οι αναιρεσειούσες της κύριας δίκης βάλλουν κατά του γεγονότος ότι ο νόμος περί της ολλανδικής ιθαγένειας απαγορεύει στα εθνικά δικαστήρια να λαμβάνουν υπόψη τις *ατομικές περιστάσεις* που φέρεται ότι μπορούν να αποδείξουν ότι διατήρησαν πραγματικό δεσμό με τις Κάτω Χώρες, παρά το επιλεγέν από τον Ολλανδό νομοθέτη κριτήριο που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας. Με άλλα λόγια, οι αναιρεσειούσες θεωρούν ότι η αρχή της αναλογικότητας υπαγορεύει στον εθνικό δικαστή να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τις ατομικές περιστάσεις που έχουν σχέση με την εξακρίβωση ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, αλλά επίσης και κυρίως τις ατομικές περιστάσεις που φέρεται ότι σχετίζονται με άλλα στοιχεία συνδέσεως τα οποία συνεπάγονται τη διατήρηση πραγματικού δεσμού με τις Κάτω Χώρες, όπως η ικανότητα ομιλίας της ολλανδικής γλώσσας, η διατήρηση οικογενειακών και/ή συναισθηματικών δεσμών εντός του κράτους μέλους και η άσκηση του δικαιώματος ψήφου στις ολλανδικές εκλογές.

105. Όσο ελκυστική και αν μοιάζει η άποψη αυτή, και μετά την ανάλυση σχετικά με το περιεχόμενο των αποφάσεων *Rottmann* (C-135/08, EU:C:2010:104) και *Delvigne* (C-650/13, EU:C:2015:648), η εν λόγω άποψη έχει, κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερα επικίνδυνες συνέπειες, ιδίως για την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών μελών και της Ένωσης.

106. Πράγματι, με το πρόσχημα ότι ζητείται η εξέταση της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας κατά το δίκαιο της Ένωσης, η άποψη αυτή καταλήγει να επιβάλλει στον εθνικό δικαστή την υποχρέωση να αφήσει κατά μέρος τον λόγο που οδήγησε στην απώλεια της ιθαγένειας, τον οποίο επέλεξε ο εθνικός νομοθέτης σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και χωρίς να θίξει το δίκαιο της Ένωσης,

²⁵ Αυτό σημαίνει, προφανώς, ότι το εθνικό δικαστήριο έχει βεβαιωθεί, *λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που προσιδιάζουν σε κάθε μία από τις τρεις αναιρεσειούσες της κύριας δίκης*, ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας. Συναφώς, κατά την άποψή μου, είναι αναμφίβολο ότι, αν ο Υπουργός είχε, για παράδειγμα, παραλείψει, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, να λάβει υπόψη πράξη που διέκοψε τη δεκαετή προθεσμία, ο εθνικός δικαστής όφειλε να ακυρώσει την απόφαση μη χορήγησεως του ζητηθέντος διαβατηρίου βάσει του ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας. Ομοίως, αν ένα άτομο προβάλλει *αδυναμία* να ζητήσει την ανανέωση του διαβατηρίου του εντός εύλογης προθεσμίας από τη λήξη της ισχύος του παλαιού διαβατηρίου του ή να ζητήσει τη χορήγηση ενός εκ των δύο άλλων εγγράφων που καθιστούν δυνατή τη διακοπή της δεκαετούς προθεσμίας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, η κατάσταση αυτή πρέπει να εξεταστεί από το εθνικό δικαστήριο. Πράγματι, με δεδομένο ότι ουδείς υποχρεούται να πράξει το αδύνατο, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να βεβαιωθεί, *λαμβανομένων υπόψη των αποδεικτικών στοιχείων που προσκόμισε ο ενδιαφερόμενος*, ότι είναι βάσιμος ο ισχυρισμός ότι του ήταν αδύνατο να λάβει τα έγγραφα που αναφέρει το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

υπέρ κριτηρίων συνδέσεως με το οικείο κράτος μέλος, τα οποία είναι βεβαίως κατανοητά από θεωρητική άποψη ή από τη σκοπιά άλλου κράτους μέλους, αλλά τα οποία ο εθνικός νομοθέτης δεν έλαβε υπόψη ως κρίσιμα για την απόδειξη της διατηρήσεως πραγματικού δεσμού με το οικείο κράτος μέλος.

107. Πάντως, υπενθυμίζω ότι, κατά τη νομολογία, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίζουν τις προϋποθέσεις κτήσεως και απώλειας της ιθαγένειας και ότι, δυνάμει των άρθρων 9 ΣΕΕ και 20, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά. Η αποδοχή της επιχειρηματολογίας των αναιρεσειουσών της κύριας δίκης θα είχε επίσης ως αποτέλεσμα η Ένωση να παραβεί το καθήκον σεβασμού της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, ουσιώδες στοιχείο του οποίου αποτελεί αναμφίβολα ο καθορισμός των προσώπων που έχουν την ιθαγένεια του οικείου κράτους μέλους²⁶.

108. Όπως έχω ήδη επισημάνει, ούτε η απόφαση Rottmann (C-135/08, EU:C:2010:104) συνηγορεί υπέρ της επιχειρηματολογίας των αναιρεσειουσών της κύριας δίκης. Πράγματι, η απόφαση αυτή δεν δύναται, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί όπως ο εθνικός δικαστής, στο πλαίσιο της εξετάσεως της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας, εξακριβώσει ότι η λήψη αποφάσεως αφαιρέσεως της ιθαγένειας κράτους μέλους, στηριζόμενης σε λόγο γενικού συμφέροντος τον οποίο επιδιώκει η εθνική ρύθμιση, δύναται να αποκλειστεί λόγω της υπάρξεως περιστάσεων ως προς τον ενδιαφερόμενο που φέρεται ότι αποδεικνύουν τη διατήρηση πραγματικού δεσμού με το συγκεκριμένο κράτος μέλος, ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο ελήφθη η απόφαση αυτή.

109. Επιπλέον, και ως συνακόλουθο, υπενθυμίζω ότι η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα εθνικού μέτρου το οποίο επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος δεν αποκλείονται για τον λόγο και μόνον ότι ένα κράτος μέλος επέλεξε σύστημα προστασίας διαφορετικό από εκείνο που υιοθετήθηκε από άλλο κράτος μέλος²⁷ ή ότι είναι νοητά άλλα μέτρα που θα μπορούσαν να επιτύχουν τον σκοπό αυτόν, αλλά τα οποία ο εθνικός νομοθέτης, για τον έναν ή τον άλλον λόγο, θεώρησε ότι δεν αρκούσαν για την επίτευξή του.

110. Επιπλέον, η αποδοχή των επιχειρημάτων που οι αναιρεσειούσες της κύριας δίκης ανέπτυξαν στην παρούσα υπόθεση θα οδηγούσε τον εθνικό δικαστή να καθορίσει, χωρίς σαφή ένδειξη εκ μέρους του εθνικού νομοθέτη, ποια είναι τα κρίσιμα κριτήρια συνδέσεως με το οικείο κράτος μέλος, ποια είναι η βαρύτητά τους και πώς αυτά σταθμίζονται.

111. Για παράδειγμα, αν υποθεθεί ότι η ικανότητα χρήσεως της ολλανδικής γλώσσας θεωρηθεί κρίσιμο κριτήριο, με ποιον τρόπο το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να αξιολογήσει το γεγονός που η M. G. Tjebbes αναφέρει με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ήτοι ότι δεν ομιλεί με ευχέρεια την ολλανδική, και, εν ανάγκη, να σταθμίσει το κριτήριο αυτό με τον αριθμό των ταξιδιών που η ίδια πραγματοποίησε μεταξύ του Καναδά και των Κάτω Χωρών κατά τα τελευταία έτη ή, εν ανάγκη, με τους ενδεχόμενους οικογενειακούς δεσμούς, των οποίων ο βαθμός δεν έχει διευκρινιστεί, που η ίδια διατηρεί σε αυτό το κράτος μέλος;

112. Ομοίως, στην περίπτωση της G. J. M. Koorman, η οποία επικαλείται τέλεια γνώση της ολλανδικής γλώσσας τόσο στον γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο και η οποία φαίνεται να ταξιδεύει τακτικά στις Κάτω Χώρες, θα πρέπει ο εθνικός δικαστής να λάβει υπόψη επίσης το στοιχείο αυτό και, αν ναι, ποια σημασία πρέπει να έχει το στοιχείο αυτό, δεδομένου ότι, κατά τις παρατηρήσεις της G. J. M. Koorman, ο γιος της ο οποίος ενηλικιώθηκε πριν από την άνοιξη του 2013, έχει, σε αντίθεση με την ίδια, προβεί στις ενέργειες προκειμένου να διατηρήσει την ολλανδική ιθαγένεια;

²⁶ Βλ., υπό την έννοια αυτή, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Poiares Maduro στην υπόθεση Rottmann (C-135/08, EU:C:2009:588, σημείο 25).

²⁷ Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 73 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

113. Το να απαιτηθεί όπως τα εθνικά δικαστήρια προβούν σε μια τέτοια εξέταση θα εξέθετε τους πολίτες σε καταστάσεις ανασφάλειας δικαίου. Εν πάση περιπτώσει, φρονώ ότι αν, αντιθέτως προς αυτό που προτείνω, το Δικαστήριο δεχθεί την άποψη των αναιρεσειουσών της κύριας δίκης, θα πρέπει το ίδιο να καθορίσει την εμβέλεια της αρχής της αναλογικότητας και, ως εκ τούτου, να επισημάνει στο αιτούν δικαστήριο τα κρίσιμα κριτήρια συνδέσεως με το οικείο κράτος μέλος, τα οποία το ως άνω δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη προκειμένου να εξακριβώσει αν πληρούνται σε κάθε μία από τις καταστάσεις στην υπόθεση της κύριας δίκης.

114. Δεν μπορώ να ενθαρρύνω το Δικαστήριο να ακολουθήσει μια τέτοια κατεύθυνση, επειδή θα σφετεριζόταν την αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν τις προϋποθέσεις απώλειας της ιθαγένειας.

115. Για όλους αυτούς τους λόγους, εκτιμώ ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης.

116. Τέλος, το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από την ανάγκη να διασφαλίζεται το δικαίωμα κάθε προσώπου στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Χάρτη.

117. Πράγματι, η εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας ουδόλως στερεί από τους Ολλανδούς υπηκόους που έχουν απολέσει την ολλανδική τους ιθαγένεια, και ενδεχομένως την ιθαγένεια της Ένωσης, τη δυνατότητα να απολαύσουν την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή τους. Ειδικότερα, οι τελευταίοι εξακολουθούν να απολαμβάνουν το δικαίωμα διαμονής στο έδαφος της τρίτης χώρας της οποίας έχουν την ιθαγένεια, συνεχίζουν να ταξιδεύουν και να μετακινούνται ελεύθερα χάρη στα ταξιδιωτικά έγγραφα που έχουν χορηγηθεί από αυτή την τρίτη χώρα και, εντός των ορίων της νομοθεσίας σχετικά με την είσοδο αλλοδαπών, γίνονται δεκτοί στο έδαφος κάθε άλλου κράτους, συμπεριλαμβανομένων των κρατών μελών της Ένωσης. Τα εν λόγω πρόσωπα εξακολουθούν, επιπλέον, να απολαμβάνουν πλήρως την οικογενειακή τους ζωή, χωρίς κίνδυνο να υποχρεωθούν να εγκαταλείψουν το έδαφος της τρίτης χώρας στην οποία διαμένουν. Η εκτίμηση αυτή ισχύει για όλες τις περιπτώσεις. Με άλλα λόγια, δεν απαιτείται *in concreto* εξέταση των συνεπειών της απώλειας της ιθαγένειας, και ενδεχομένως, της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης, στην ατομική κατάσταση κάθε ενδιαφερόμενου.

118. Επομένως, στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7 του Χάρτη δεν αντιτίθενται σε νομοθετική διάταξη, όπως το άρθρο 15, παράγραφοι 1, στοιχείο c, και 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, δυνάμει της οποίας ενήλικος, που έχει επίσης την ιθαγένεια τρίτης χώρας, στερείται αυτοδικαίως την ιθαγένεια κράτους μέλους και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, για τον λόγο ότι για συνεχές διάστημα δέκα ετών είχε την κύρια διαμονή του στο εξωτερικό και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Επί της συμβατότητας με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 24 του Χάρτη της απώλειας της ιθαγένειας των ανήλικων Ολλανδών υπηκόων, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας

119. Το δεύτερο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου σχετίζεται με την απώλεια της ιθαγένειας των ανήλικων Ολλανδών υπηκόων, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας και, στην υπόθεση της κύριας δίκης, αφορά μόνο την κατάσταση της L. Duboux, θυγατέρας της G. J. M. Koorman. Ακριβώς όπως με την εξέταση του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του εν λόγω νόμου, πρέπει να εξακριβωθεί αν η απώλεια της ιθαγένειας την οποία επιβάλλει το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του εν λόγω νόμου επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος και δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

1. Επί του λόγου γενικού συμφέροντος που επιδιώκει το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας

120. Βάσει του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, ανήλικος χάνει την ολλανδική ιθαγένεια όταν ένας από τους γονείς του απολέσει την ιθαγένεια αυτή δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, του εν λόγω νόμου, υπό την προϋπόθεση, κατά το αιτούν δικαστήριο, ότι ο ανήλικος δεν καθίσταται ανιθαγενής²⁸.

121. Όσον αφορά τον σκοπό γενικού συμφέροντος τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι από το ιστορικό της θεσπίσεως του προκύπτει ότι η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην αποκατάσταση του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας.

122. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας εμπνέεται από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια, το οποίο προβλέπει ότι κράτος μέρος της εν λόγω Συμβάσεως δύναται να προβλέψει την απώλεια της ιθαγένειας των τέκνων, όταν ο ένας εκ των γονέων έχει απολέσει την ιθαγένεια αυτή²⁹. Εξάλλου, το Δεύτερο Πρωτόκολλο για την τροποποίηση της (Ευρωπαϊκής) Συμβάσεως για τη μείωση των περιπτώσεων πολλαπλής ιθαγένειας και για τις στρατιωτικές υποχρεώσεις στις περιπτώσεις πολλαπλής ιθαγένειας, το οποίο υπεγράφη στο Στρασβούργο στις 2 Φεβρουαρίου 1993³⁰, αναφέρει, στο τρίτο σημείο του προοιμίου του, την ενθάρρυνση της διασφάλισης του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της ίδιας οικογένειας.

123. Είναι αληθές ότι ακόμη και σε διεθνές επίπεδο η νομιμότητα ενός τέτοιου σκοπού έχει αμφισβητηθεί, λόγω της ανάγκης να αναγνωρίζονται στους ανήλικους διαδικαστικά και ουσιαστικά δικαιώματα αυτοτελή σε σχέση με τους γονείς τους³¹.

124. Χωρίς να φθάσει μέχρι του σημείου να αναγνωρίσει την ύπαρξη τέτοιων δικαιωμάτων, η Ολλανδική Κυβέρνηση υπογράμμισε επανειλημμένα με τις παρατηρήσεις που κατέθεσε στην παρούσα υπόθεση ότι ο σκοπός του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας πρέπει να περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση του (υπέρτερου) συμφέροντος του τέκνου, όπως αναγνωρίζεται στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 7, παράγραφος 2, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια³². Η εν λόγω κυβέρνηση προσθέτει ότι το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη³³, ελήφθη υπόψη από τον εθνικό νομοθέτη όταν αυτός προέβλεψε, στο άρθρο 16, παράγραφος 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, ορισμένες εξαιρέσεις από την απώλεια της ιθαγένειας στην περίπτωση των ανηλίκων.

28 Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 6, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

29 Σημειωτέον επίσης ότι το άρθρο 6 της Συμβάσεως για την εξάλειψη της ανιθαγένειας δεν απαγορεύει αυτόν τον λόγο απώλειας της ιθαγένειας των ανηλίκων.

30 STE αριθ. 149. Το πρωτόκολλο αυτό έχει επικυρωθεί μόνο από δύο κράτη, ήτοι την Ιταλική Δημοκρατία και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών.

31 Βλ., ιδίως, την έκθεση που συντάχθηκε από τις W. Fuchs-Mair και M. Staudigl με τίτλο «Convention européenne sur la nationalité – bonnes pratiques pour les enfants», 3η ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη για την ιθαγένεια, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο στις 11 και 12 Οκτωβρίου 2004 [έγγρ. CJ-S-NAT (2008) 2].

32 Βλ. σημείο 75 της εξηγηματικής εκθέσεως επί της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια, το οποίο προβλέπει ότι «[κ]ατά την εφαρμογή του [άρθρου 7, παράγραφος 2, της εν λόγω Συμβάσεως], τα κράτη μέρη θα πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να λαμβάνουν υπόψη το συμφέρον του παιδιού».

33 Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη προβλέπει ότι *σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά*, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτερο συμφέρον του παιδιού. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι διασφαλίζει τη συμμόρφωση με την υποχρέωση συνεκτιμήσεως του υπέρτερου συμφέροντος του τέκνου, το οποίο αναγνωρίζεται από το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη: βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψεις 76 έως 78), και της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ. (C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 60).

125. Συμμερίζομαι την άποψη της Ολλανδικής Κυβερνήσεως ότι ο λόγος του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας πρέπει κατ' ανάγκην να συνεπάγεται ότι συνεκτιμάται το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου. Η συνεκτίμηση αυτή είναι ακόμη πιο σημαντική όταν, χάνοντας την ολλανδική του ιθαγένεια, ο ανήλικος κινδυνεύει επίσης να στερηθεί την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

126. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, ο σκοπός διασφάλισης ή αποκαταστάσεως του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας, ο οποίος συνεπάγεται ότι λαμβάνεται υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, συνιστά, κατά τη γνώμη μου, θεμιτό σκοπό, ο οποίος κατ' αρχήν μπορεί να δικαιολογήσει την απώλεια, από ανήλικο, της ιθαγένειας κράτους μέλους, απώλεια η οποία αυτή καθ' εαυτήν δύναται να οδηγήσει στην απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης.

127. Εντούτοις, πρέπει να εξακριβωθεί αν το μέτρο με το οποίο ο Ολλανδός νομοθέτης προέβλεψε την επίτευξη του σκοπού αυτού συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας.

2. *Επί της αναλογικότητας του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας*

128. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, η συνεκτίμηση του υπέρτερου συμφέροντος του τέκνου, που είναι πολίτης της Ένωσης, δεν σημαίνει ότι η απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας, η οποία επιφέρει απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης, δεν θα μπορούσε ποτέ να επέλθει. Προσθέτει, κατ' ουσίαν, ότι, όταν γονέας απώλεσε τον πραγματικό δεσμό με τις Κάτω Χώρες, εύλογα μπορεί να τεκμαρθεί ότι το τέκνο, κατ' αρχήν, δεν διαθέτει πλέον πραγματικό δεσμό με το εν λόγω κράτος μέλος. Το επιχείρημα αυτό εξηγεί γιατί η απώλεια της ιθαγένειας των ανηλίκων είναι, κατ' αρχήν, αυτόματη, εκτός αν πληρούνται οι εξαιρέσεις του άρθρου 16, παράγραφος 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

129. Η συλλογιστική αυτή δεν είναι πειστική.

130. Βεβαίως, δεν αμφισβητείται ότι το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, που είναι πολίτης της Ένωσης, μπορεί να αντιταχθεί κατ' αρχήν στην απώλεια της ιθαγένειας κράτους μέλους και, κατά συνέπεια, της ιθαγένειας της Ένωσης.

131. Ωστόσο, αφενός, επισημαίνεται ότι ο Ολλανδός νομοθέτης έλαβε ως σημείο αφετηρίας το τεκμήριο ότι το ενιαίο της ιθαγένειας εντός της οικογένειας συμπίπτει πάντοτε με το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, εκτός από τις εξαιρετικές περιπτώσεις που ο ίδιος ο νομοθέτης έχει δεχθεί.

132. Αφετέρου, ο Ολλανδός νομοθέτης ουδόλως φαίνεται να έλαβε υπόψη το γεγονός ότι οι ανήλικοι πολίτες της Ένωσης έχουν την ιδιότητα αυτή κατά τρόπο αυτοτελή. Ωστόσο, είναι προφανές ότι η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης δεν περιορίζεται μόνο στους ενήλικους και ότι οι ανήλικοι δεν είναι δεύτερης κατηγορίας πολίτες της Ένωσης³⁴. Οι ανήλικοι, κατ' ουσίαν, είναι δικαιούχοι των ίδιων δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιότητα αυτή, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων εξαρτάται, γενικά, από τα πρόσωπα που ασκούν τη γονική μέριμνα. Επομένως, οι ανήλικοι δεν έχουν ιθαγένεια της Ένωσης παράγωγη σε σχέση με αυτήν των γονέων τους, που οι ίδιοι είναι πολίτες της Ένωσης, αλλά έχουν την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης κατά τρόπο αυτοτελή.

³⁴ Η νομολογία που απορρέει ειδικά από την απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), προσφέρει ένα ιδιαίτερα σαφές παράδειγμα αυτού.

133. Κατ' εμέ, η αυτοτέλεια της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης που έχουν οι ανήλικοι καθώς και η ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου σημαίνουν ότι, κατά την εφαρμογή νομοθεσίας κράτους μέλους συνεπαγόμενης, για τους ανήλικους υπηκόους του κράτους αυτού, την απώλεια της ιθαγένειας καθώς και της ιδιότητας του πολίτη της Ένωσης, οι ανήλικοι αυτοί πρέπει να διαθέτουν τα ίδια διαδικαστικά και ουσιαστικά δικαιώματα με αυτά που αναγνωρίζονται στους ενήλικους.

134. Πάντως, όπως παρατήρησε το αιτούν δικαστήριο, τα τέκνα που είναι πολίτες της Ένωσης δεν έχουν, αντιθέτως προς τους ενήλικους, τη δυνατότητα να αποτρέψουν την απώλεια της ιθαγένειας, ζητώντας τα έγγραφα που προβλέπονται από το άρθρο 15, παράγραφος 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

135. Ασφαλώς, ο γονέας που είναι Ολλανδός υπήκοος θα μπορούσε να προβεί στις ενέργειες αυτές.

136. Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές που γίνονται στο όνομα του τέκνου προϋποθέτουν εκ συστήματος την ύπαρξη παράλληλων ενεργειών του γονέα ιδίω ονόματι. Ελλείψει τέτοιων ενεργειών, η απώλεια της ιθαγένειας του γονέα συνεπάγεται αυτομάτως την απώλεια εκείνης του τέκνου.

137. Έτσι, γονέας, πολίτης της Ένωσης, ο οποίος θα είχε ζητήσει και επιτύχει την ανανέωση διαβατηρίου αποκλειστικά για το τέκνο του, που είναι πολίτης της Ένωσης, το 2012, δηλαδή πριν από την 1η Απριλίου 2013, αλλά ο οποίος, μετά την ημερομηνία αυτή, θα είχε απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια, θα έβλεπε το τέκνο του να χάνει επίσης και αυτομάτως, από την ημερομηνία αυτή, την εν λόγω ιθαγένεια και την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, μολονότι, τυπικώς, το εν λόγω τέκνο έχει διαβατήριο χορηγηθέν από τις ολλανδικές αρχές για πέντε έτη, δηλαδή μέχρι το 2017, πράγμα το οποίο θα άφηνε να νοηθεί ότι το τέκνο αυτό θα μπορούσε να επωφεληθεί των συνεπειών της πράξεως διακοπής της δεκαετούς προθεσμίας του άρθρου 15, παράγραφος 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, δηλαδή μέχρι το 2022 και, ως εκ τούτου, να διατηρήσει την ολλανδική ιθαγένεια και την ιθαγένεια της Ένωσης τουλάχιστον μέχρι την ημερομηνία αυτή.

138. Ασφαλώς είναι αδιανόητο ότι μπορεί να προκύψει μια τέτοια κατάσταση.

139. Πράγματι, κάλλιστα είναι δυνατό, πριν από την εκπνοή της δεκαετούς προθεσμίας, ο Ολλανδός γονέας Ολλανδού ανηλίκου, πολίτη της Ένωσης, εν ανάγκη με τη συμφωνία του τελευταίου, να θεωρήσει ότι είναι προς το συμφέρον του τέκνου του να διατηρήσει την ολλανδική ιθαγένεια και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, πριν ο ενδιαφερόμενος γονέας υποχρεωθεί ο ίδιος να ανανεώσει το διαβατήριό του ή το δελτίο ταυτότητάς του για να διατηρήσει τη δική του ιθαγένεια.

140. Επιπλέον, κάλλιστα είναι πιθανό, για διάφορους λόγους, ο ανήλικος να διαμένει στην Ένωση, και συγκεκριμένα στις Κάτω Χώρες, χωριστά από τον γονέα του.

141. Πάντως, αφενός, ουδεμία διάταξη του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας προβλέπει ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, αποκλείεται η αυτόματη απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας του ανηλίκου λόγω της απώλειας εκείνης του γονέα του, ενώ θα μπορούσε να την υπαγορεύει το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, που είναι πολίτης της Ένωσης.

142. Συγκεκριμένα, όπως διευκρίνισε το αιτούν δικαστήριο και όπως το επαναλαμβάνω, το άρθρο 15, παράγραφοι 3 και 4, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, το οποίο επιτρέπει τη διακοπή της προθεσμίας της δεκαετούς διαμονής σε τρίτη χώρα, εφαρμόζεται μόνο στους ενήλικους. Επιπλέον, ενώ ο Ολλανδός νομοθέτης αναγνώρισε ότι ο σκοπός του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας επιδέχεται εξαιρέσεις, ουδεμία από τις εξαιρετικές περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 16, παράγραφος 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας έχει εφαρμογή στις περιπτώσεις που προεκτέθηκαν.

143. Αφετέρου, μη λαμβάνοντας υπόψη αυτό το είδος καταστάσεων, ο Ολλανδός νομοθέτης θεωρεί δεδομένο ότι η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης την οποία έχει ένας ανήλικος είναι εκ συστήματος παρεπόμενη εκείνης ενός ενήλικου, εκτός από ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 16, παράγραφος 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

144. Μέτρα που θίγουν σε μικρότερο βαθμό το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου και την ιδιότητα του τέκνου αυτού ως πολίτη της Ένωσης θα συνίσταντο, κατά την άποψή μου, ιδίως σε μια γενική ρήτρα, η οποία θα επέτρεπε στον εθνικό δικαστή να λαμβάνει υπόψη το εν λόγω συμφέρον και την εν λόγω ιδιότητα σε όλες τις περιπτώσεις εφαρμογής των σχετικών διατάξεων του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας και/ή στη δυνατότητα που θα παρεχόταν σε Ολλανδούς υπηκόους να προβαίνουν σε ενέργειες που διακόπτουν τη δεκαετή προθεσμία μόνο για τα ολλανδικής ιθαγένειας τέκνα τους, τα οποία είναι πολίτες της Ένωσης.

145. Επιπλέον, το γεγονός ότι ένα τέκνο, όταν ενηλικιωθεί, θα μπορεί υπό ορισμένες προϋποθέσεις να ανακτήσει την ολλανδική ιθαγένεια δεν δύναται, από μόνο του, να αντισταθμίσει το γεγονός ότι, όσο ήταν ανήλικο, το πρόσωπο αυτό ουδέποτε θα έπρεπε να απολέσει την εν λόγω ιθαγένεια, αν είχαν δεόντως ληφθεί υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου και η ιδιότητά του ως πολίτη της Ένωσης.

146. Κατά συνέπεια, εκτιμώ ότι, παραλείποντας να προβλέψει ότι το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, που είναι πολίτης της Ένωσης, λαμβάνεται υπόψη σε κάθε απόφαση που μπορεί να οδηγήσει στην απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης την οποία έχει το τέκνο αυτό, εκτός από ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις τις οποίες προβλέπει το άρθρο 16, παράγραφος 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, ο Ολλανδός νομοθέτης υπερέβη αυτό που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού του ενιαίου της ιθαγένειας εντός της οικογένειας, λαμβανομένου υπόψη του υπέρτερου συμφέροντος του τέκνου.

147. Το συμπέρασμα αυτό, το οποίο σέβεται την ως ζήτημα αρχής αρμοδιότητα του εθνικού νομοθέτη να καθορίζει τις προϋποθέσεις απώλειας της ιθαγένειας, προφανώς δεν έρχεται σε αντίφαση με εκείνο που προτείνω όσον αφορά τους ενήλικους. Πράγματι, δεν προτείνεται αντικατάσταση του επιλεγέντος από τον εθνικό νομοθέτη κριτηρίου που διέπει την απώλεια της ιθαγένειας του οικείου κράτους μέλους με ένα κριτήριο το οποίο δεν έχει γίνει δεκτό από τον νομοθέτη, αλλά προτείνεται περιορισμός εντός των ορίων του ελέγχου αν τα μέτρα που θέσπισε ο νομοθέτης αυτός για την επίτευξη του σκοπού τον οποίο επιθυμεί δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο όριο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

148. Με άλλα λόγια, για να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος αυτός, δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη ούτε οι ατομικές περιστάσεις που φέρεται ότι αποδεικνύουν ότι ο ενδιαφερόμενος διατηρεί σύνδεσμο με το οικείο κράτος μέλος, βάσει κριτηρίου το οποίο δεν έχει γίνει δεκτό από τον εθνικό νομοθέτη και το οποίο καθιστά δυνατό να τεθεί εκποδών το κριτήριο που ο εθνικός νομοθέτης επέλεξε στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του να καθορίζει τις προϋποθέσεις απώλειας της ιθαγένειας, ούτε οι ενδεχόμενες συγκεκριμένες και ατομικές συνέπειες τις οποίες έχει η απώλεια της ιθαγένειας της Ένωσης³⁵.

149. Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 24 του Χάρτη αντιτίθενται σε νομοθετική διάταξη, όπως το άρθρο 16, παράγραφοι 1, στοιχείο d, και 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, δυνάμει της οποίας ανήλικος χάνει αυτοδικαίως, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, την ιθαγένεια του δικού του κράτους μέλους και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, ως συνέπεια της απώλειας της ιθαγένειας από τον γονέα του.

³⁵ Έτσι, ανεξαρτήτως του βασίμου του ισχυρισμού της, το γεγονός ότι η L. Duboux υποστηρίζει ότι η απώλεια της ολλανδικής ιθαγένειας και της ιθαγένειας της Ένωσης την εμποδίζει να σπουδάσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, επειδή οι Ελβετοί υπήκοοι δεν έχουν δικαίωμα σε υποτροφία Erasmus, κατά την άποψή μου, δεν ασκεί επιρροή στο πλαίσιο της εξετάσεως της αναλογικότητας του άρθρου 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας.

4. Επί του περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως του Δικαστηρίου

150. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση ζήτησε τον περιορισμό των διαχρονικών αποτελεσμάτων της εκδοθησομένης αποφάσεως αν το Δικαστήριο κρίνει ότι τα άρθρα 15, παράγραφος 1, στοιχείο c, και 16, παράγραφος 1, στοιχείο d, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας είναι δυσανάλογα.

151. Το αίτημα αυτό δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να ευδοκιμήσει, ακόμη και αν το Γενικό Δικαστήριο πράγματι καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό.

152. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, για να μπορέσει να αποφασιστεί ένας τέτοιος περιορισμός, είναι αναγκαίο να πληρούνται δύο ουσιώδεις προϋποθέσεις, δηλαδή να υπάρχει καλή πίστη των ενδιαφερομένων και να συντρέχει κίνδυνος σοβαρών διαταράξεων³⁶.

153. Ειδικότερα, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι οικονομικές συνέπειες που θα μπορούσαν να απορρέουν για κράτος μέλος από προδικαστική απόφαση δεν δικαιολογούν, από μόνες τους, τον περιορισμό των διαχρονικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως αυτής.

154. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει επιλέξει τη λύση αυτή μόνον υπό πολύ συγκεκριμένες περιστάσεις, ιδίως όταν υπήρχε κίνδυνος σοβαρών οικονομικών συνεπειών οφειλομένων ειδικά στον μεγάλο αριθμό των εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλόπιστα βάσει ρυθμίσεως η οποία θεωρούνταν ως νομίμως ισχύουσα και προέκυπτε ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν ωθηθεί σε συμπεριφορά μη σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σημαντικής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, αβεβαιότητας στη δημιουργία της οποίας είχε συμβάλει η ίδια η συμπεριφορά άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής³⁷.

155. Προς στήριξη του αιτήματός της, η Ολλανδική Κυβέρνηση δεν προσκόμισε καμία απόδειξη για τις ενδεχόμενες σοβαρές διαταράξεις και τις σοβαρές οικονομικές συνέπειες που θα ήταν δυνατόν να έχει η αναγνώριση, εκ μέρους του Δικαστηρίου, της ασυμβατότητας με το δίκαιο της Ένωσης των επίμαχων νομοθετικών διατάξεων στην υπόθεση της κύριας δίκης. Ειδικότερα, η κυβέρνηση αυτή περιορίστηκε να αναφέρει λακωνικά ότι οι Ολλανδοί πολίτες που εδώ και πολλά χρόνια έχουν απολέσει την ολλανδική ιθαγένεια είναι πολλοί, χωρίς να προσκομίσει το παραμικρό στοιχείο που να επιτρέπει να καθορισθεί ο αριθμός των περιών πρόκειται προσώπων, καθώς και ποιες θα μπορούσαν να είναι οι διαταράξεις και οι ενδεχόμενες οικονομικές συνέπειες στις οποίες θα εκτίθεντο οι Κάτω Χώρες και οι οποίες θα απέρρεαν από την ανάκτηση της ολλανδικής ιθαγένειας από τους ενδιαφερομένους.

156. Κατά συνέπεια, προτείνω, σε όλες τις περιπτώσεις, να απορριφθεί το αίτημα της Ολλανδικής Κυβερνήσεως να περιορίσει το Δικαστήριο τα διαχρονικά αποτελέσματα της εκδοθησομένης αποφάσεώς του.

36 Βλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Paper Consult (C-101/16, EU:C:2017:775, σκέψη 65 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 Βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Paper Consult (C-101/16, EU:C:2017:775, σκέψη 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

IV. Πρόταση

157. Με βάση το σύνολο των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως ακολούθως στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε από το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες):

- 1) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε νομοθετική διάταξη, όπως αυτή του άρθρου 15, παράγραφοι 1, στοιχείο c, και 4, του Rijkswet op het Nederlanderschap (νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας), δυνάμει της οποίας ενήλικος, που έχει επίσης την ιθαγένεια τρίτης χώρας, στερείται αυτοδικαίως την ιθαγένεια κράτους μέλους και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, για τον λόγο ότι για συνεχές διάστημα δέκα ετών είχε την κύρια διαμονή του στο εξωτερικό και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 2) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ και το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομοθετική διάταξη, όπως αυτή του άρθρου 16, παράγραφοι 1, στοιχείο d, και 2, του νόμου περί της ολλανδικής ιθαγένειας, δυνάμει της οποίας ανήλικος χάνει αυτοδικαίως, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, την ιθαγένεια του δικού του κράτους μέλους και, ως εκ τούτου, την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, ως συνέπεια της απώλειας της ιθαγένειας από τον γονέα του.